

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ,
КНИГОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ

БИБЛИОТЕКА

JOURNAL OF LIBRARY AND INFORMATION SCIENCES,
BIBLIOGRAPHY AND LITERARY HISTORY

LIBRARY

ISSN 0861-847X (Print) • ISSN 2738-845X (Online)
година XXXII (LXXI)

2•2025

ГЛ. РЕДАКТОР д-р ИВЕТА РАШЕВА
КОРИЦА БОРИСЛАВА ГЕОРГИЕВА
ПРЕДПЕЧАТ И ДИЗАЙН БОРИСЛАВА ГЕОРГИЕВА
ПЕЧАТНИ КОЛИ 6.25 ФОРМАТ 70/100/16. ТИРАЖ 200
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,
БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88
ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 9183 220, абонамент и продажби 9183 136
E-mail: sp.biblioteka@nationallibrary.bg; ivkira_2001@yahoo.fr
ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ, 2025
РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ

Превод и редакция на текстовете на англ. ез. Деница Спасова

Главен редактор:

д-р Ивета Рашева

Editor-in-Chief:

Iveta Rasheva, PhD

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

проф. дин Вера Бонева, дик
доц. д-р Васил Загоров
доц. д-р Калина Иванова
доц. д-р Красимира Александрова
доц. д-р Радослав Спасов
доц. д-р Християн Атанасов
д-р Бояна Минчева
д-р Ваня Аврамова
д-р Иван Александров
д-р Ивайла Богданова
д-р Мария Бранкова
д-р Силва Хачерян
Десислава Иванова
Кристиана Димчева
Савина Цонева

EDITORIAL BOARD:

Prof. Vera Boneva, DSc
Assoc. Prof. Vasil Zagorov
Assoc. Prof. Kalina Ivanova
Assoc. Prof. Krasimira Aleksandrova
Assoc. Prof. Radoslav Spasov
Assoc. Prof. Hristiyan Atanasov
Boyana Mincheva, PhD
d-r Vanya Avramova, PhD
d-r Ivan Aleksandrov, PhD
d-r Ivayla Bogdanova, PhD
d-r Maria Brankova, PhD
d-r Silva Hacheryan, PhD
Desislava Ivanova
Kristiana Dimcheva
Savina Tsoneva

проф. Майкъл Бук (САЩ)
д-р Елизабета Георгиев, (Сърбия)
доц. д-р Ангелики Деликари (Гърция)
доц. д-р Лале Сахин (Турция)
доц. д-р Умида Тешабаева (Узбекистан)

Prof. Michael Boock
d-r Elizabeta Georgiev, PhD
Assoc. Prof. Angeliki Delikari
Assoc. Prof. Lale Sahin
Assoc. Prof. Umida Teshabayeva

Авторите на статиите носят пълна отговорност за тяхната обоснованост, достоверност и оригиналност. Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст.

Списание „Библиотека“ се издава от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Марката „Библиотека“ е регистрирана и има рег. № 99063 от 05.09.2017 г.

Съдържание

Библиотечни практики 5	Даниела Василева Квалификационен курс Каталогизиране в системата COBISS – основен курс
6-12	Калина Иванова, Божидара Илиева, Станимир Димов, Боян Аврамов Представяне на културното наследство с интерактивни изложби от Исландия
13-14	Луиза Савчева Националната библиотека започна регистрацията на електронни ресурси с отдалечен достъп
15-16	Мария Стефанова Разкази в зала „История на книгата“
17-18	Веселин Лазаров Партньорството между Националния музей на образованието – Габрово и Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“
Библиотеките по света и у нас 19-33	Татяна Янков Ясмина Видич Стационарни филиали в Народна библиотека „Радое Доманович“, Лесковац
34-47	Велизара Андреева Мотивация на съвременния библиотечен специалист за работа в библиотечната сфера
Книгознание и литературна история 48-50	Яница Радева Клуб „Писмена“ започна 2025 г. с представянето на разнообразни и важни книги – „Бързо насън“ от Ани Илков и „Бреговете на Бохемия“ от Румен Денев
51-62	Лалка Павлова Людмил Стоянов – мълчанието и смъртта на любовта в стихосбирката му „Видения на кръстопът“

Културен календар Събития 63-64	<i>Зорница Желева</i> Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ почете паметта на св. Константин Кирил Философ, един от патроните на институцията
65-66	<i>Милена Тафрова</i> 155 години от прокламирането на султанския Ферман за учредяване на Българската екзархия
67-75	<i>Радослав Спасов</i> <i>Ивета Рашева</i> В навечерието на 3 март... Съвместна изложба на Националната библиотека и Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“ – „В памет на безсмъртните...“, посветена на българските опълченци
Минало. Исторически ракурси 76-85	<i>Виктория Рахилова</i> Сто и петдесет години от излизането на първия брой на Ботевия вестник „Знаме“
Съкровища в книгохранилищата 86-88	<i>Емилия Боянова</i> Библиотека, музика, слово
Дебюти 89	<i>Таня Първанова</i> Христос от Панагюрище
90-91	<i>Явор Кирин</i> Приложение на изкуствения интелект в библиографската дейност и библиотеките
Библиографски справки. Рецензии 92-95	<i>Вера Бонева</i> Книги и памет в столицата на мъдростта. Документални свидетелства от колекциите на Националната библиотека. [Двуезично издание].
96-98	Технически изисквания за публикации в списание „Библиотека“

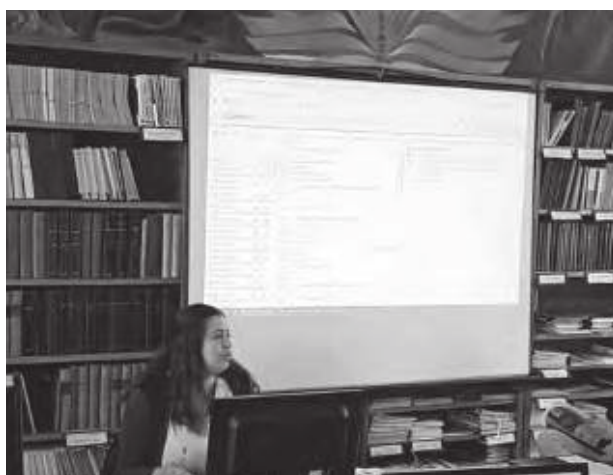
Квалификационен курс Каталогизиране в системата COBISS – основен курс

ДАНИЕЛА ВАСИЛЕВА
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „Св.св. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

В периода 07 - 11 април 2025 г. в Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ се проведе квалификационен курс – **Каталогизиране в системата COBISS** – основен курс с преподавател Десислава Милева и асистент Деница Спасова, като бяха обучени общо 7 участници. Курсът се провежда във връзка с повишаване на квалификацията на сътрудниците на Националната библиотека.

По време на обучението курсистите бяха запознати подробно с основните процедури в COBISS (потребителски интерфейс, влизане в системата, потребителски настройки на интерфейса COBISS Cat), както и с особеностите и правилата при създаване на библиографски записи за монографиите. За затвърждаване на новите знания бяха направени упражнения и задачи от курсистите, като по този начин се изясниха и конкретните приложения на всички разгледани функции при библиографското описание на документите.

Този курс беше и последният етап от обучението на Десислава Милева за лицензиран преподавател, чийто ментор беше Анелия Иванова.

Представяне на културното наследство с интерактивни изложби от Исландия

КАЛИНА ИВАНОВА, БОЖИДАРА ИЛИЕВА, СТАНИМИР ДИМОВ, БОЯН АВРАМОВ
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ.СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Резюме: Българска делегация от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ посети Исландия в рамките на проекта „Двустранно сътрудничество за социализация на книжовно-документалното наследство чрез дигитални технологии“. При срещите в ключови институции като Международния център „Вигдис“, Националната и университетска библиотека на Исландия, Градската библиотека на Рейкявик и Института „Аурни Магнусон“ българските участници научиха повече и видяха на практика иновативни подходи за представяне на културното наследство. Делегацията посети интерактивните изложби „Лаборатория на живия език“, „Светът в думи“, „Сърцето на Исландия“ и „Дай ми криле“, които са пример за успешни практики в използване на дигитално разказвачество и интерактивни технологии за привличане на нови аудитории чрез ангажиращи подходи. Обменът включваше срещи и дискусии с експерти и специалисти в областта на дигитализацията и достъпността на културното съдържание. Работната визита създаде основа за бъдещи партньорства и въвеждане на добри практики в България.

Ключови думи: дигитални технологии, културно наследство, интерактивни изложби, дигитално разказвачество, иновативни подходи, ръкописи, езиково многообразие.

От 24 до 28 март 2025 г. работна група от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, в състав доц. д-р Калина Иванова, Божидара Илиева, Станимир Димов и Боян Аврамов, посети Исландия в рамките на проекта „Двустранно сътрудничество за социализация на книжовно-документалното наследство чрез дигитални технологии“. Основната цел на тяхното посещение беше изграждането на устойчиво партньорство за обмяна на опит в сферата на социализацията на културното наследство чрез съвременни подходи като дигитално разказвачество и интерактивни изложби.

Исландският партньор е Международният център за многоезично и межкултурно разбиране „Вигдис“ в Рейкявик и е с утвърдена репутация на лидер в новаторското представяне на културното наследство и езиковото многообразие. Негови са емблематичната инсталация „Лаборатория на живия език“ (The Living Language Lab) и изложбата „Дай ми криле“ (Lend Me Wings).

На работното посещение бяха проведени уъркшопи с творческите екипи, разработили изложбите в Центъра, както и с творческия екип и мениджърите на

изложбата „Сърцето на Исландия“ в Националния парк „Тингветлир“, обект на ЮНЕСКО.

В програмата бяха включени посещения и срещи в Националната и университетска библиотека на Исландия с г-н Йорн Храпнкелсон, директор на библиотеката, Браги Торгримур Олавсон, ръководител на Колекция с ръкописи, който показва изключително ценни издания от фонда на библиотеката, а със Сигридур Йоунсдотир, експерт от музея на театралното изкуство, бяха обсъдени съхранението и цифровата реставрация.

1 – Среща в Националната и университетска библиотека на Исландия с домакините Йорн Храпнкелсон, Браги Олавсон, Сигридур Йоунсдотир, д-р София Захова, доц. д-р Калина Иванова, Боян Аврамов, Божидара Илиева, Станимир Димов
Снимка: Дирбархон Джораева

Следващата среща с директора на Градската библиотека на Рейкявик г-жа Паулина Магнусдотир и Мартина-Каролина Даниел, ръководител на проекти по межкултурни теми, беше изключително полезна с разговор за дейностите на библиотеката по отношение на достъпността, участието и процеса на съвместно създаване в многоезична и межкултурна среда.

Делегацията от Националната библиотека разговоря и с Ейоулфур Маур Сигурдсон, директор на Езиковия център към Университета на Исландия, който представи дейността на центъра за насърчаване на изследванията и образованието по чужди езици и култури. Центърът има и важната мисия да поощрява изследванията на майчините езици, като те се разглеждат като основен елемент на човешките права.

Следващата работна среща се състоя в новата сграда на Института за исландски език „Ауртни Магнусон“, където беше показана изложбата на ръкописи „Све-

тът в думи“. Групата беше посрещната от директора на института г-жа Гудрун Нодрал и други експерти от организацията, които показаха едни от най-ценните исландски исторически ръкописи. По-голямата част от тях са от колекцията на Ауртни Магнусон. През 2009 г. колекцията е била вписана в Световния списък на наследството, в категорията „Паметта на света“, на ЮНЕСКО и се съхранява съвместно от Исландия и Дания. Изложбата „Светът в думи“ обхваща темите за началото и края на света, като представя и староскандинавските митове в модерния свят. В рамките на изложбата са приложени както високотехнологични, така и традиционни методи за представяне на съдържанието, за да могат възможно най-много посетители да ѝ се насладят. Екипът е взел решение да се представят голям брой ръкописи едновременно, за да се разкрие вътрешният им свят на посетителите, както и начинът на създаване на тяхното съдържание. Г-жа Йоуханесдотир, експерт в образователния център, акцентира върху мултисензорния подход, който прилагат при дейностите с децата, а именно: докосване, помиришване и вглеждане в материалите. Обърнато беше внимание и на използването на реплики за развитие на по-дълбоко разбиране на ръкописите.

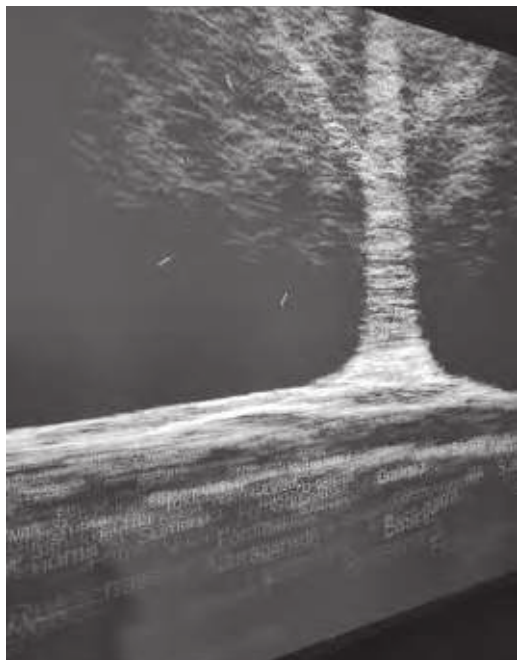
2 – Представяне на изложбата „Дай ми криле“ от г-жа Олавсдотир.
Снимка:Божидара Илиева.

Една от емблематичните изложби на Центъра „Вигдис“, която делегацията разгледа, е „Дай ми криле“, помещаваща се в сградата на първата Телеграфна станция в Исландия, сега собственост на университета. Г-жа Мария Теодора Олавсдотир разказа за живота, работата и влиянието на Вигдис Финпогадохтир, първата демократично избрана жена президент в света (1980–1996). През 1999 г. Вигдис е била избрана за посланик на добра воля на езиците към ЮНЕСКО с идеята да се насърчи културното многообразие и опазването на застрашените езици. Мястото на изложбата – Телеграфната станция, не е избрано случайно, защото ползването на чужди езици е задължителната предпоставка за комуникиране с външния свят, което символично дава крила. Както това се случвало от отварянето на станцията през 1918 г. до затварянето ѝ през 1961 г. Езиците, запазването на природата, световният мир и равенството са теми, които винаги са вълнували Вигдис. В речта си при встъпването в длъжност през 1980 г. тя казва: „Всички ние намираме начин да насочим мислите си през специфичен език и всеки език е изпълнен с нюанси, които са формирани във времето както от обществото, така и от околната среда!“ и още: „Затова всеки език ни позволява да мислим за света, да се свързваме с него по специфичен начин.“

В рамките на изложбата внимателно са подбрани визуални елементи, свързани във въздействащи разкази, които вдъхват живот на нейната история, в духа на социалната справедливост, културно многообразие и устойчивост и правят посетителя съпричастен. Биртна Арнбьорнсдотир представи методологията и опита на изложбата „Лаборатория на живия език“ – интерактивна експозиция, посветена на езиците, емблематична за Международния център за многоезично и межкултурно разбиране „Вигдис“ и вдъхновена от визията на Вигдис Финпогадохтир. Изложбата е изготвена с идеята да популяризира Международното десетилетие на коренните езици на ЮНЕСКО (2022 – 2023). В нея са включени постоянни и взаимнозаменяеми дейности, които се допълват от други образователни материали. „Лаборатория на живия език“ съдържа шест постоянни експозиции, които включват образци от разнообразния езиков репертоар на исландците, виртуално дърво, представящо жизнения цикъл на езиците, и интерактивна карта, базирана на книгата „Хиляда езика“ на Питър Остин, с възможност да се чуят автентични аудио записи и основни характеристики на езика. Умишлено дизайнът на изложбата е в монохромната палитра. Също както езикът се нуждае от хора, които да го говорят, за да е жив, и изложбата има нужда от посетители, които да я изпълнят с цвят, поезия и чувства.

С първата инсталация посетителите добиват представа за езиците в Исландия днес, като чуват реалните гласове на жителите. С приближаване към инсталацията, посетителите са приканени да изследват различните звуци на езиците, които се задействат с движение – пристъпва се напред към инсталацията или се отстъпва назад.

Втората инсталация използва дървото като метафора, за да покаже взаимосвързаността на езиците. Почвата са „протоезиците“, от които се появяват всички езици, като например староскандинавският. Подобно на живите организми, стволът на дървото израства от почвата и е формиран от световните ези-

3 – Виртуалното дърво на езиците от
изложбата
„Лаборатория на живия език“
Снимка: Божидара Илиева

кови семейства, а клоните са по-малките подсемейства. Всяко листо в огромната корона на дървото е жив език. А когато езикът изчезва и умира, листото пада от дървото. Реалността е, че на всеки две седмици умира по един език. Днес в света се говорят около 7100 езика, около 470 от тях се говорят от по-малко от 100 души, а повече от 20 езика изчезват всяка година!

На фона на обновяващото се дърво се появяват провокиращи въпроси като: „Сънувате ли на определен език?“, „Защо гренландците имат толкова много думи за сняг?“ или „Възможно ли е да се определи кой е най-старият език на света?“ Преди да напусне изложбата, посетителят вижда стена, където на различни видове писменост, включително и на Брайл, се пожелава „приятно пътуване“.

Изложбата има за цел да вдъхнови разговори за съжителството и развитието на езиците, да запали интереса към лингвистиката като цяло. Темата е

подходяща за тийнейджъри, за да ги насърчи да разговарят за историята и многообразието. Посетителите разбират също, че биха могли да спасят умиращите езици, като ги изучават и използват.

В помощ на учители са създадени допълнителни материали, с които те запознават учениците, преди да посетят изложбата, налични са и материали, които да използват след посещението. Някои от въпросите младите посетители получават при влизането и са насърчени да търсят отговор, докато разглеждат експозицията. Например: „Кой е езикът, който все още се изисква да учат астронавтите в международната космическа станция?“, „Към кое езиково семейство принадлежи исландският жестов език?“, „Напишете имената на два езика от дървото на езиците, които никога преди това не сте чували?“ и т.н.

Изложбата е разработена с подкрепата на Вигдис Финпогадоухтир, в сътрудничество с Университета на Исландия, Design Studio Gagarin, Andrum Architects и Origo Technology.

Г-н Ейнар А. Е. Саймундсен, директор на Националния парк „Тингветлир“, и Торви Стефан Йонсон запознаха представителите на НБКМ с предизвикателствата на изложбата „Сърцето на Исландия“ (Heart of Iceland), която е поканена за пътешествие, разкриващо създаването на Исландия през историята на културата

и природата. Тингветлир е долина в югозападната част на Исландия, разположена на границите на тектоничните плочи на Средноатлантическия хребет. В исторически аспект това е мястото, където Исландия се превръща в държава със създаването на парламента през 930 г. Тингветлир от векове заема специално място в сърцето на всеки исландец.

В началото на изложбата посетителите поглеждат в отдавна отминали времена чрез потапящи и интерактивни преживявания. Хората днес не могат да се концентрират дълго, лесно се разсейват, поради непрекъснатия поток от информация. За да бъдат изложбите ангажиращи и хората да се забавляват, е нужно да им се предостави емоционално изживяване и опит. Трябва да се споделят истории с посетителите, вече не е достатъчно само да бъдат изложени обекти, съпроводени с текст – хората искат повече! В интерактивното преживяване, което се създава, посетителите трябва да станат част от историята, която се разказва, в конкретния случай за създаването на нацията.

Предизвикателство е било компресираното представяне на историята от хиляда години в няколко инсталации с достатъчно детайли, така че да се пресъздадат духа и идеите на времето, да могат посетителите да видят и изпитат света през очите на хората от онези времена. Същевременно, посетителите са приканвани да изградят по-обширен поглед върху конкретни аспекти, да видят голямата картина. Как да представим поне част от историята във физическо изживяване за посетителя? Много от нещата, за които човек чете или вижда, са просто поредната информация, но когато дори малка част от историята е изпитана, това има вече съвсем различно значение за него.

Работното посещение на българската делегация в Исландия беше изключително ползотворно. То спомогна за обмяна на опит и установяване на партньорство в областта на социализацията на културното наследство чрез съвременни дигитални технологии. Посещенията в ключови културни институции предоставиха ценна информация на работната група. Изложбите: „Дай ми криле“, „Лаборатория на живия език“, „Светът в думи“ и „Сърцето на Исландия“ демонстрираха успешни практики в използване на дигитално разказвачество и интерактивни технологии за привличане на нови аудитории чрез ангажиращи подходи. Без съмнение, сътрудничеството с исландските колеги ще доведе до обогатяване и разнообразяване на образователната и културна програма на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Проектът се финансира от Фонда за двустранни отношения по Програма „Културно предприемачество, наследство и сътрудничество“ в рамките на ФМ на ЕИП 2014-2021 г.

Presentation of the Cultural Heritage with Interactive Exhibitions from Iceland

Abstract: *A delegation from the National Library "St. St. Cyril and Methodius" visited Iceland within the project "Bilateral Cooperation for the Socialization of Literary and Documentary Heritage through Digital Technologies". During the meetings with experts and visits to key and well-known cultural institutions like Vigdís International Centre for Multilingualism and Intercultural Understanding, National and University Library of Iceland, Reykjavik City Library and Arni Magnússon Institute of Icelandic Language, the Bulgarian delegates learned more and experienced by themselves the innovative approaches and methods for presentation of the cultural heritage. They also visited the award winning interactive exhibitions Living Language Lab, World in Words, Heart of Iceland and Lend Me Wings that are considered best practices using digital storytelling and interactive technologies for attraction of new audiences through engaging approaches. The exchange provoked discussions with experts and specialists in the field of digitization and access to cultural content and would serve as a great base for further partnerships and introduction of good practices in Bulgaria.*

Keywords: *digital technologies, cultural heritage, interactive exhibitions, digital storytelling, innovative approaches, manuscripts, linguistic diversity*

**KALINA IVANOVA
BOJIDARA ILIEVA
STANIMIR DIMOV
BOYAN AVRAMOV**

**SAINTS CYRIL AND METHODIUS NATIONAL LIBRARY
88, VASIL LEVSKI BLVD
SOFIA, BULGARIA**

E-MAIL: NL@NATIONALLIBRARY.BG

Националната библиотека започна регистрацията на електронни ресурси с отдалечен достъп

ЛУИЗА САВЧЕВА
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „Св.св. Кирил и Методий“

През XXI в. човечеството навлезе в епохата на цифровизацията. Внедряването на информационно-комуникационните технологии (ИКТ) и Ковид пандемията откриха пред библиотеките перспективи с появата на нови форми на най-ценния съвременен ресурс – информацията.

През 2024 г. Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ) започна регистрацията на произведения в дигитална форма, разпространявани в електронни комуникационни мрежи, съгласно чл. 3, ал. 1, т. 5 от Закона за задължителното депозирание на печатни и други произведения и за обявяване на разпространителите и доставчиците на медийни услуги (загл. изм. - ДВ, бр. 42 от 2009 г., в сила от 06.07.2009 г., доп. - ДВ, бр. 94 от 2018 г.). Депозира се по 1 копие от заявените заглавия във формат: ePuf или PDF. До този момент документите постъпваха в НБКМ на електронни физически носители (CD-ROM, DVD, USB flash). Експерти от всички звена от структурата на НБКМ, които работят по процесите на: набавяне на документи, каталогизация, национална библиография, съхранение и достъп на потребителите, разработиха методическо указание, което обхваща всички работни етапи, през които преминава дигиталното съдържание – от комплектуването до потреблението му.

Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ събира, съхранява, обработва и предоставя достъп до онлайн издания, които получава като задължителен депозит: електронни книги и електронни продължаващи издания. Самите цифрови обекти наброяват близо 3000 единици и се съхраняват на сървър в Дигиталната библиотека. Библиографските записи на електронни ресурси с отдалечен достъп се включват в сериите на Националната библиография на България. Там те се подреждат в раздела за електронни ресурси, със съответен пореден номер и автоматично се изграждат всички връзки с показалците.

Ползването на депозираните дигитални произведения също е регламентирано в Закона за задължителното депозирание на печатни и други произведения и за обявяване на разпространителите и доставчиците на медийни услуги. То е достъпно единствено за регистрирани читатели на територията на Библиотеката, от три работни места, извън локалната мрежа на институцията или в мрежа с ограничен брой възможности за едновременно ползване. С цел защита на правата върху интелектуалната собственост, на тези компютри е ограничен достъпът до електронна поща.

Когато дигиталното издание е публикувано в различни формати, Библиотеката избира формат, който може да бъде запазен в оригиналния му вид, за

да се запази неговата цялост и достоверност (външен вид, дизайн, начин на гледане) и гарантира четивността на данните.

Когато дигиталното издание е публикувано в други формати и не може да бъде преобразувано в един от изброените, без да се загубят основни елементи от съдържанието, депозантите може да предоставят копията от произведенията в дигитална форма, разпространявани в електронни комуникационни мрежи и на друг носител, когато това се налага за тяхното трайно съхраняване.

Пълнотекстовото търсене на електронните ресурси с отдалечен достъп в електронния каталог на НБКМ се осъществява чрез елементите за търсене като за всички останали документи: автор, заглавие, ISBN, предметна рубрика, ключови думи и др.

Електронните документи с отдалечен достъп са важна част от националното документално наследство на България. Те се превръщат във все по-важен компонент от дейностите по изграждане и развитие на фондовете на библиотеките. Включвайки ги към системата на задължителното депозиране, съгласно Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения и за обявяване на разпространителите и доставчиците на медийни услуги, се осигурява правното основание на Националната библиотека да получава всички дигитализирани в цифров вид публикации от издателите, което обогатява обектите на националната библиография.

Разкази в зала „История на книгата“

МАРИЯ СТЕФАНОВА
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

В навечерието на 140-ия рожден ден на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, в края на 2018-а година, в библиотеката отваря врати класна стая и зала „История на книгата“. Вдъхновители на мечтата за съвсем различно от библиотечната среда пространство са новият директор Красимира Александрова и нейният екип, щедро подкрепени от членове на общественения съвет на НБКМ, приятели, спомоществатели, радатели за книгата, знанието и запазването на книжовното богатство на България. Дарителското дело от 2018 г., ентузиазмът и желанието през следващите седем години все повече посетители от страната и чужбина да видят документи и ръкописи от XI - XIII век свидетелства, че Националната библиотека изпълнява мисията си, заложена още при основаването ѝ през 1878 г. от първата Библиотечна комисия, с представители на духовенството, държавната администрация, военни, учители и общественици.

От 2018 г. до днес зала „История на книгата“ разказва за книгопечатането, като води посетителите по пътя на книгата. Словесната разходка започва от най-ранните писмени знаци върху камък и глинени плочки, минава през първите азбуки и последвалата ги ръкописна книжовна традиция. Залата и класната стая сякаш в хор припомнят съдбините на глаголицата и кирилицата, на ръчно правените хартия и пергамент, на мастилото от естествени багрила, извличано от различни растения.

С особена гордост съхраняваме и разказваме в зала „История на книгата“ за две редки и ценни издания, в които има символи на глаголица - „Енински апостол“ от X в. и „Аргиров триод“ от XIII в. „Енинският апостол“ е първият български паметник на културата, признат от ЮНЕСКО и включен в списъка „Паметта на света“. Мулажното му копие е изложено в една от витрините в залата, а историята му вълнува всеки, който го види. Той е престолял неизвестно време заровен във варната яма зад църквата „Св. Параскева“, близо до с. Енина, Казанлъшко. Открит е през 1960 г. и е предаден на съхранение в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Една от отличителните черти на този документ е, че е написан с помощта на кирилската азбука, но също така в него са използвани и глаголически символи – едновременно съчетание и на двете български азбуки.

Към настоящия момент в регистъра „Паметта на света“ към ЮНЕСКО са включени три ръкописа от колекциите на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Освен Енинският апостол, това са Бориловият синодик от края на XIV в. и Masnavi–yima‘navi (Духовни двустийшия) на Руми от XVI в., вписани съответно през 2011, 2017 и последно през 2023 г.

В зала „История на книгата“ и класната стая всеки, който има очи и сърце, с радост застава срещу най-новата придобивка от пролетта на 2024 г., част от разказа за пътя на буквите – т.н. „Азбучна молитва“ на К. Преславски. Автор на картината

„Азбучна молитва“ е Маргарита Дончева, доктор по изкуствознание и изобразителни изкуства. Хипотезата, че молитвата първоначално била написана на глаголица, но не е достигнала до нас дори в преписи, предизвиква проф. Андрей Бояджиев, който прави транслитерацията на кирилската молитва с глаголически знаци. В класната стая „Азбучна молитва“ на К. Преславски може да се прочете на кирилица (стар и нов правопис) и на глаголица. Все повече са младите хора и ученици, които проявяват интерес към глаголицата, а това е свидетелство, че създадените от първоучителите Кирил и Методий графеми не са напълно забравени. Интересът към глаголическите символи у нас определено нараства в последните години, а все повече хора разбират символизма на въобразяемата ос, която свързва кубетата с кръстовете на храма „Св. Александър Невски“, паметника на светите Кирил и Методий пред библиотеката и самата Национална библиотека.

И ако ти, драги читателю, си любопитен в какво се крие символизмът, ето отговор: кръстът наподобява първата буква от глаголицата, в горната част на постаментата на паметника на създателите на азбуката е изписана глаголицата, а в долната е кирилицата. Накрая в тази мисловна нишка е величествената сграда на Националната библиотека, призвана да опазва книжовното богатство на България.

Искрено благодаря на колегата Веселин Лазаров от Националния музей на образованието за сътрудничеството ни при създаването и събирането на експонати за зала „История на книгата“ и поздравявам колегите от Габрово по повод 190 годишнината от откриването на Априловската гимназия!

Партньорството между Националния музей на образованието – Габрово и Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

ВЕСЕЛИН ЛАЗАРОВ
НАЦИОНАЛЕН МУЗЕЙ НА ОБРАЗОВАНИЕТО – ГАБРОВО

Партньорството между Националния музей на образованието – Габрово и Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ започна през 2018 г., с подписването на договор между двете страни, който предвижда съвместни дейности в областта на образованието и културата, обмен на архивни материали, книги и културни ценности.

По повод отбелязването на 230 години от рождението на големия български общественик, просветен деец и дарител Васил Априлов, музеят организира редица прояви. Акцент в богатата програма бе изложбата „Ние живеем за нашите потомци“, в която за първи път се показаха книги, вещи и документи, свързани с живота на благодетеля на новобългарското образование. Националната библиотека, от своя страна, показва „Заветът“ на Васил Априлов за първи път пред посетители в София, а малко по-късно беше издадено и фототипното му издание. То беше представено и в Габрово, пред ученици и учители, жители и гости на града в Актвата зала на Априловската гимназия.

Благодарение на връзките между двете институции и личната ангажираност на директорите доц. д-р Красимира Александрова и Любка Тинчева, съвместни инициативи се реализираха и в следващите години. Тук е мястото да споменем, че НБКМ е един от големите дарители на НМО – Габрово от създаването на музея. Във фонд „Най-нова история“ се съхранява научно-педагогическа, учебно-помощна и художествена литература, пристигнала като дарение от най-стария културен институт в следосвобожденска България.

В изпълнение на идеята за общи прояви, Националният музей на образованието предостави на Националната библиотека оригинални движими културни ценности, които станаха част от зала „История на книгата“. Сред експонатите са желязно писало (стило) от XIV в. (тънък железен предмет, леко закривен с извивка за ръката, който е със заострен преден край – писец и лопатка в горния край, която се използва за изтриване на написаното); фрагмент от варовикова плоча с връзани букви от Царевец, XIV в.; разнообразни мастилници, пера и перодръжки, табла за писане с калем (важно учебно помагало, използвано във възрожденското и следосвобожденското училище), тетрадка по краснописание, както и второ издание от Взаимоучителните таблици, Букурещ, 1848 г. Всички тези пособия демонстрират развитието на писмеността от най-дълбока древност. Зала „История на книгата“ се откри на 140-ия рожден ден на НБКМ и в тази връзка Веселин Лазаров, уредник от Националния музей на образованието, получи почетната грамота „Дарител“ за безвъзмездно предоставените от музея експонати.

Надяваме се на много бъдещи проекти и интересни инициативи, които да привлекат публики от най-различни възрасти!

А през тази година – 2025 – та, на 2 януари, се навършиха 190 години от откриването на първото българско светско училище по метода Бел-Ланкастер в Габрово - с дарения на родолюбивите габровци Васил Априлов, Никола Палаузов и др. Националната Априловска гимназия е наследник и първоприемник именно на това първо новобългарско светско училище.

Зала „История на книгата“, снимка Стефан Рангелов

Стационарни филиали в Народна библиотека „Радое Доманович“, Лесковац

ТАТЯНА ЯНКОВ
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „РАДОЕ ДОМАНОВИЧ“, ЛЕСКОВАЦ, СЪРБИЯ
ЯСМИНА ВИДИЧ
БИБЛИОТЕКА „БРАНКО РАДИЧЕВИЧ“, ЛЕБАНЕ, СЪРБИЯ

Резюме: Този сатия представя кратка история на създаването на Народна библиотека „Радое Доманович“ в Лесковац и организацията на дейността ѝ чрез отдели и служби, със специален акцент върху стационарните филиали. Подробно са описани професионалната дейност и условията на работа във филиалите, формите на професионално обучение, през които са преминали служителите, приносът на Централната библиотекат в осъществяването на дейността им и подобряването на цялостните условия на работа, както чрез проекти, така и чрез оптимизиране на пространството и разширяване на обхвата на услугите. Специално е подчертана работата на филиалите по време на извънредното положение и пандемията Covid-19.

Ключови думи: стационарни филиали, библиотечна мрежа, Лесковац, Народна библиотека „Радое Доманович“, подобряване на условията на работа, проекти, професионална работа, професионално развитие, пандемия Covid-19

Народната библиотека „Радое Доманович“ в Лесковац е рожба на „Лесковашката читалня“, основана през 1879 г., по инициатива на гражданите на тогавашния град Лесковац. От основаването си читалнята се нарича „Съединение“ („Уједињење“) и през първата си година е имала седемдесет и шест членове, колекция от дванадесет книги и множество местни и чуждестранни вестници, списания, включително „Српске новине“, „Исток“, „Видело“, „Глас Црногорски“, „Порота“, „Застава“, „Обзор“, „Јавор“, „Хришћански весник“, „Српска зора“ и „Словинац“, български „Държавен вестник“ и немски „Politik“. Членовете на Читалнята са били разделени на две категории в зависимост от размера на месечния членски внос от един динар или петдесет пари¹.

На годишното събрание на Народния университет, на 23 юни 1935 г., е открита Народната библиотека и читалня в Лесковац, която прекъсва работа в началото на Втората световна война и поради бомбардировките губи голяма част от книжния си фонд. След края на войната, през април 1945 г., е основана Градската обществена библиотека, която през 1959 г. е преименувана Народна библиотека „Радое Доманович“².

През 80-те години на XX в. Народната библиотека в Лесковац е имала 22 стационарни филиала. През 90-те години този брой намалява на 12 стационарни фи-

лиала в населените места на общината. За съжаление, до 2011 г. 7 от тях са закрити. Причината за закриването на тези филиали е намаляването на броя на служителите в Централната библиотека в Лесковац. Работниците в селищата са пенсионирани, а целите книжни фондове на филиалите са присъединени към началните училища. Библиотечната мрежа в Ябланишки окръг в момента се състои от 54 регистрирани библиотеки, от които 6 обществени (народни), 46 училищни, 2 специални и 5 стационарни филиала.

Днес Народната библиотека „Радое Доманович“ в Лесковац, в допълнение към основната си дейност, насочена към работа с книги и потребители, се грижи за наследството на Николай Тимченко³. Като носител на библиотечно-информационната система в област Ябланица⁴, библиотеката повече от тридесет години неуморно и непрекъснато работи върху развитието и усъвършенстването на библиотечно-информационната дейност в обществените, училищните и специалните библиотеки, както и върху развитието на работата на стационарните филиали и оптимизирането на услугите, отговарящи на нуждите на съвременния потребител, независимо от профил и професия.

Голяма част от тези дейности се изпълняват от Централната библиотека в Лесковац като задача, поверена ѝ от компетентното министерство, директно чрез дейността на Отдела за развитие и подобряване на библиотечните дейности, т.н. Матична служба. Основните задачи на този отдел, съгласно чл.22 от Закона за библиотечно-информационната дейност, са:

- 1) участие в цялостното развитие на библиотечно-информационната дейност в Република Сърбия;
- 2) участие в изграждането на единна национална мрежа библиотеки;
- 3) участие в изграждането на единна национална библиографска и информационна система;
- 4) поддържане на регистър на библиотеките за района на регионалните (матични) библиотеки;
- 5) оказване на професионална помощ и обучение на библиотечните служители;
- 6) надзор на професионалната дейност на библиотеките;
- 7) осигуряване на непрекъснато професионално развитие на библиотечно-информационните специалисти;
- 8) наблюдение на ситуацията и проучване на нуждите и условията на работа в библиотеките;
- 9) предлага мерки за подобряване работата и развитието на библиотеките;
- 10) участие в разработването на предложения за дългосрочна стратегия за развитие на библиотеката, краткосрочни програми и проекти.

Организация на библиотечната дейност чрез отдели и служби в Народната библиотеки в Лесковац

Дейността на Народната библиотека „Радое Доманович“ в Лесковац е организирана в рамките на дванадесет отдела и служби, които включват: отдел „Развитие и усъвършенстване на библиотечните дейности“ (експертно-консултантска

дейност), отдел „Комплектуване и обработка на библиотечни и информационни материали и източници“, Спровочен фонд и специализирана читалня, отдел „Периодични издания и ежедневници“, отдел „Специални фондове – наследства и дарения“, отдел „Чуждестранна книга“, отдел „Културно-просветни програми и книгоиздателска дейност“, Заемен отдел за възрастни, Детски отдел, отдел „Краезнание с фонд старопечатни книги“, отдел за дигитализация с книговезник, отдел за финансово-счетоводни въпроси и пет стационарни филиала, три от които в селата Брестовац, Печеневац и Предеяни, а два – в градските селища Грделица и Вуче.

Мрежата от обществени библиотеки (филиали и местни библиотеки) в района на град Лесковац е слабо развита и не отговаря на разпоредбите на „Правилника за националните стандарти за извършване на библиотечно-информационни дейности“, според които е необходимо да има стационарен или мобилен филиал във всички населени места с над хиляда жители. Тъй като, според последното преброяване на населението от 2022 г., в района на град Лесковац има осемнадесет населени места с повече от хиляда жители, съществуването на само пет стационарни филиала не отговаря на предписаните изисквания, нито на нуждите на техните обитатели. Сегашната мрежа на Народната библиотека в Лесковац предоставя библиотечни услуги на 50,12% на населението в района на град Лесковац, докато за останалата част от населението от 49,88% безпрепятствен достъп до библиотечни услуги на тяхно местожителство е недостъпно. Поради това в останалите населени места няма местни библиотеки, а Централната библиотека няма библиобус. Това е причината, че тези хора имат затруднен достъп до библиотечни услуги, което допълнително нарушава реализацията на основната функция на всяка библиотека – директен и безпрепятствен достъп до книги.

Централната библиотека в Лесковац, независимо от тези недостатъци, от години се опитва да осигури библиотечен автобус и, доколкото е възможно, да подобри работата, условията на работа и ресурсите на петте стационарни филиала. Към днешна дата общата площ за извършване на дейност, и в петте филиала, е 473 кв.м. На библиотечното оборудване най-много му липсват стелажи за съхранение на материали. Но трябва да се изтъкне, че филиалите са достатъчно технически оборудвани.

Професионална работа в стационарните филиали

Професионалната работа във филиалите се регламентира от „Закона за библиотечно-информационната дейност“, Устава и Правилника за работа на Народната библиотека „Радое Доманович“ в Лесковац. Във филиалите работят 7 работници на професионални длъжности, в Грделица и Вуче има по двама работници, единият от които е с висше образование, докато останалите служители във филиалите работят със средно образование.

Като част от основната си дейност служителите във филиалите предоставят библиотечно-информационно обслужване на потребителите, работят с библиотечни материали, обработват и въвеждат библиотечните материали във взаимната библиографска и каталожна база данни COBIB.SR. От общо осемте работни

единици за работа в системата COBISS филиалите разполагат с две⁵. Поради такова преразпределение на работата и по отношение на електронното заемане на книги, използването на ръчни системи за архивиране е все още често срещано във филиалите⁶. Освен в системата COBISS3, от началото на 2024 г. филиалите започнаха работа и в новото поколение софтуер COBISSCat и COBISSLib. Във филиалите във Вуче и Брестовац служителите работят по редактиране и създаване на библиографски и нормативни записи.

Като част от разширената си дейност, филиалите, самостоятелно или в рамките на програмата на Народната библиотека в Лесковац, организират културни образователни дейности, предимно за деца. Годици наред, освен отбелязването на бележити дати, като напр. Ден на грамотността, филиалите организират ателиета за деца, изложби на книги, литературни срещи, изложби на художествени творби, детски творби, безплатно групово записване на деца в предучилищна възраст и първокласници. Техните дейности са достъпни както във физическото пространство на самите филиали, така и в социалните мрежи и YouTube канала на Библиотеката. Броят на реализираните дейности показва от година на година нарастване.

Работа на стационарни филиали по време на пандемията Covid-19

През 2020 г. бяха направени значителен брой експертни посещения на филиалите с цел, както и до тогава, подобряване на условията на работа, оптимизиране на фонда и оказване на експертна помощ. Тази година Министерството на културата и информацията на Република Сърбия одобри проекта „Изграждане на капацитет за внедряване на електронно заемане в стационарните филиали“. Чрез този проект, с подкрепа на град Лесковац, беше извършена доставка и инсталиране на компютри и оборудване за електронно заемане на библиотечни материали в петте филиала на Народната библиотека в Лесковац.

Тъй като през 2020 г., поради пандемията Covid-19, беше въведено извънредно положение, филиалите, както и другите държавни институции, извършваха дейността си в променен вид. През този период библиотечните работници във филиалите работеха от вкъщи в съответствие с препоръките на правителството на Сърбия, кризисния щаб и ръководството на Народната библиотека в Лесковац. След това те продължиха да изпълняват основните си дейности, в съответствие с нововъзникналата ситуация, като адаптираха задълженията си към получените препоръки. Тъй като взаимодействието с потребителите, но и присъствието им в помещенията на библиотеката бе сведено до минимум, библиотечно-информационните работници съсредоточиха работата си върху обработка на публикацииите в платформата COBISS3, запознаха потребителите с използването на приложението mCOBISS и ги насочиха към социалните мрежи и YouTube канала на Народната библиотека в Лесковац, за да бъдат информирани за дейностите и ежедневно публикуваното съдържание като дейности за деца в кампанията „Библиотекарите четат за най-малките“, „Опознайте родния си край“, „С книга срещу короната“⁷.

Професионалната работа във филиалите, като част от основната им дейност, през 2021 г. включваше и резервиране на книги по имейл или телефон, електронно заемане на материали, информиране на потребителите за входящи материали, обучение на потребителите за търсене в COBISS+ и инсталиране на приложението mCOBISS на смарт устройства и бяха насочени към уебсайта „Антология на сръбската литература“. Тази година четиристотин и петдесет монографични публикации бяха пренасочени от Детския отдел на Централната библиотека към нейните филиали, а над седемстотин публикации на чужди езици бяха пренасочени към филиала във Вуче.

Експертно-консултатска помощ и професионално развитие на служителите в стационарните филиали

В съответствие с изпълнението на основните си функции, Народната библиотека в Лесковац непрекъснато работи за оказване на експертно-консултантска помощ и провеждане на обучение на служителите в стационарните филиали, както на място, така и чрез дистанционно обучение чрез AnyDesk. Експертно-консултантска помощ оказваха и продължават да оказват предимно библиотекарите от отдел „Развитие и усъвършенстване на библиотечната дейност“ и отдел „Комплектуване и обработка“. Наред с други неща, експертната помощ се отнася до организация на процеса на отписване на библиотечни и информационни материали и източници, координиране на покупка на книги, библиотечна организация, формиране на колекции, защита на библиотечни и информационни материали и източници, автоматизация на библиотечната работа, търсене във взаимната библиографска и каталожна база данни COBIB, запознаване с мобилното приложение mCOBISS, откриване на потребителски имена и акаунти на портала COBISS Education и потребителски акаунти за работа в онлайн приложението „Библиотечна мрежа на Сърбия“ (MBS), отстраняване на системни грешки при работа в системната база данни и мобилното приложение, създаване на статистически данни за материала и структурата на фонда, предоставяне на инструкции за електронна обработка на различни видове библиотечни материали, формиране на колекция от чужди книги и др.

Що се отнася до професионалното развитие на служителите във филиалите, Народната библиотека в Лесковац активно работи върху тяхното професионално развитие чрез участие в професионални семинари, организирани професионални колективни и индивидуални обучения в библиотеката, както и чрез участие в задължителни акредитирани семинари в Централната библиотека и в Националната библиотека на Сърбия.

Като се има предвид, че през 2014 г. започна електронната обработка на книги във филиалите, през 2014 г. и първата половина на 2015 г. библиотечно-информационните работници бяха обучени за работа и изтегляне на записи в системата COBISS3, след което бяха задължени да извършват повторна инвентаризация на неинвентираните преди това книги в главната база на централната библиотека. Повторната инвентаризация позволи елиминирането на дублиращи се инвен-

тарни номера и постепенно преминаване към единна инвентаризация. След приключването на този процес всички местни инвентарни книги в печатен вид бяха архивирани във филиалите. Цялостната професионална обработка на колекцията е извършена преди това в Народната библиотека в Лесковац. Всички служители работят в съответствие с привилегиите, които са придобили за работа в електронната база данни, като заслужава да се отбележи, че през 2015 г. служителите във филиалите във Вуче и Брестовац също придобиха лиценз за COBISS3/Каталогизация⁸. Когато условията бяха изпълнени, служителите на филиалите започнаха да използват придобитите знания в обучението на своите потребители за търсене на материали в COBISS+ и предоставиха информация за инсталиране и използване на приложението mCOBISS за смарт устройства. С течение на времето този вид услуга става все по-популярна и търсена и във филиалите.

С цел допълнително повишаване на независимостта в тяхната работа, библиотекарят на отдела „Развитие и подобряване на библиотечните дейности“ на Народната библиотека в Лесковац реализира обучение за шестима библиотечни служители през 2024 г. за самостоятелно събиране на данни и въвеждане в онлайн приложението „Мрежа на библиотеките на Сърбия“ (МБС)⁹, предназначен за събиране на библиотечна статистика.

Обучение за работа в приложението „Мрежа на библиотеките на Сърбия“

В съответствие с член 2, параграф 3 от Правилата за непрекъснато професионално развитие в библиотечните и информационни дейности, Народната библиотека в Лесковац, при изпълнение на основните си функции, е осигурила законово предписания стандарт за задължително професионално развитие за мнозинството от служители – чрез организиране на акредитирани семинари след приемането на Правилата в обществени, училищни и специални библиотеки в Ябланишки окръг. Също така осигури на всички библиотечни служители във филиалите минимум шест работни

часа непрекъснато професионално обучение годишно. Всички акредитирани програми са реализирани под егидата на Министерството на културата на Република Сърбия и град Лесковац.

2014	<i>Работа с потребители в библиотеките</i> – Библиотека на Матица сръбска <i>Насърчаване на четенето сред децата и подрастващите</i> – Народна библиотека в Пожега и Градска библиотека в Нови Сад
2015	<i>Колекция от библиотечни материали и старопечатни книги в библиотеките</i> – Национална библиотека на Сърбия <i>Преминаване към COBISS3 / Каталогизация</i> – Национална библиотека на Сърбия
2016	<i>Управление на конфликти в библиотеките</i> – към създаване на работна среда – Библиотека на Матица сръбска <i>Каталогизиране на периодични издания (печатни и електронни) и формиране и поддържане на колекция от периодични издания</i> – Национална библиотека на Сърбия
2017	<i>Wiki-библиотекар</i> – Университетска библиотека „Светозар Маркович“, Белград <i>Библиотечни услуги за възрастни хора</i> – Национална библиотека на Сърбия <i>Библиотека Шабац: примери за добри практики в опазването на културното наследство: инвентаризация, каталогизиране и библиографска обработка, дигитализация, консервация и реставрация на стари библиотечни материали</i> – Библиотека Шабац
2018	<i>Преминаване към COBISS3 / Каталогизация с нормативен контрол</i> – Национална библиотека на Сърбия <i>Мотивираните библиотекари движат света</i> – Библиотека на Матица сръбска <i>Инструменти в ръка</i> – създаване и анимиране на истории с помощта на ИКТ (информационно-компютърни технологии) – Градска библиотека в Белград
2019	<i>Авторско право в библиотечно-информационната дейност: авторско дело и интернет</i> – Университетска библиотека „Светозар Маркович“ <i>Ресурси на интернетa за по-добро общество: Отворена наука</i> – документи и източници – Университетска библиотека „Светозар Маркович“
2020	/
2021	/

2022	Зелена библиотека – Народна библиотека Пожега <i>Иновативност в библиотеката – от Storytelling-a до Storydoing-a: дигитален маркетинг за библиотеки, заговаряне на нови практики</i> – Народна библиотека на Сърбия
2023	<i>Библиотечна статистика и нейното водене в съответствие с националното законово регулиране и международните ISO стандарти за библиотечна статистика – База на Мрежа на библиотеки в Сърбие (МБС): Национална библиотека на Сърбия и Народна библиотека „Стефан Първовенчани“, Кралево</i> <i>Медийна грамотност и критично мислене</i> – Градска библиотека в Белград
2024	<i>Изкуствена интелигенция (Artificial intelligence) в библиотеките – предизвикателство и (или) възможност</i> – Национална библиотека на Сърбия <i>Библиотеките и културният туризъм</i> – Библиотека „Димитрие Туцович“, Лазаревац

Списък на реализираните акредитирани програми в организацията Народна библиотека „Радое Доманович“ в Лесковац от 2014 до 2024 г

Подобряване на работата и условията на работа в стационарните филиали

Народната библиотека „Радое Доманович“ в Лесковац от 2018 г. засилва дейността си за подобряване на условията на работа в своите филиали, но не може да се каже, че преди това филиалите са били напълно пренебрегвани от Централната библиотека. Като цяло библиотеката, чрез отдела за развитие и усъвършенстване на библиотечната дейност, непрекъснато е предоставяла различни видове професионална помощ на всичките си стационарни филиали, които са се променяли през годините поради бързото развитие на технологиите, осигурявайки безпроблемно и непрекъснато професионално развитие на служителите чрез организиране на акредитирани семинари, подготовка на служители за полагане на професионален изпит, а от 2005 г. и чрез петдневно кандидатстудентско обучение. Централната библиотека се грижи и за модернизирание и оборудване на работните помещения на своите филиали чрез обновяване, ремонт и набавяне на нови книги.

През годините обхватът и видът на ангажиментите за подобряване на работата на филиалите са различни, както поради финансовите условия, така и поради интереса на ръководството на Централната библиотека и местната власт. Така едва през 2014 г. и петте филиала получиха за ползване по един компютър и интернет връзка. През тази година колекциите бяха попълнени предимно от покупки от Министерството на културата на Република Сърбия. Най-много нови книги

през последните години Библиотеката предоставя на филиала в Гърделица. Що се отнася до адаптирането на пространството, през 2014 г., в съгласие с местната власт и в съответствие с приоритетите, започнаха обновяването на библиотечното пространство и покривната конструкция на филиала в Брестовац¹⁰, както и на интериора на филиала във Вуче.

През 2018 г. от страна на експертите от Централната библиотека беше извършено посещение на всички филиали за установяване на текущото състояние и потенциалните проблеми. В Брестовац книжната колекция беше в отлично състояние, съхранявана в добре запазени и чисти помещения. Библиотеката в този филиал тогава не разполагаше с работна станция COBISS, а компютърът, който през 2014 г. бе получен от Централната библиотека, работеше доста бавно. През 2016г. филиалът бе обзаведен с ново оборудване.

Филиалът в Печеневац, през ноември 2018 г., започна работа в ново помещение, предоставено за ползване от местната общност в Печеневац и обзаведено от бюджета на Централната библиотека.

Ситуацията във филиала в Предеяне беше много лоша. Помещенията бяха порутени, никъде в библиотеката нямаше достатъчно осветление, книгите лежах разпомаковани в кашони, оставени на маси в читалнята. Единственият компютър не работеше. С оглед на това окайно състояние, през 2018 г. Централната библиотека бе предприела определени мерки за привеждане на филиала в Предеян в годно за работа състояние. Със съгласието на местната общност, в Предеяне филиалът е ремонтиран, боядисан, ремонтирани са стелажите и осветлението. Тъй като библиотечният служител в този филиал не беше обучен за работа в системата COBISS, спешно беше проведено и обучение.

Филиалът в Гърделица имаше достъп до системата COBISS, за който служителите също не бяха достатъчно обучени. Това доведе до голям брой необработени книги. Тъй като този филиал имаше голяма складова площ, беше решено помещенията да се използват за съхранение на подвързани вестници от Централната библиотека. За целите на обучението в системата COBISS, служители от филиала Гърделица бяха включени в работата на Централната библиотека на ротационен принцип, за да усвоят възможно най-бързо обучението и да обработят дотогава необработените материали възможно най-бързо.

След преместването на помещенията в центъра на градчето, от 2010 г. филиалът в Гърделица се намира в помещенията наречени „Старият здравен център Гърделица“. Въпреки че самото това пространство беше неадекватно, тъй като се намира на първия етаж и достъпът за хора с увреждания беше напълно невъзможен, то беше добре запазено. С течение на времето сградата е доста западнала, тъй като нищо не е инвестирано в рехабилитацията ѝ, което доведе до създаването на неадекватни условия за работа и нужда за спешен ремонт. През 2024. Народната библиотека в Лесковац започна оценка и подмяна на цялата покривна конструкция, а след ремонта ѝ започна и вътрешен ремонт срещу влагата: варосане, мазилка и смяна на електрически инсталации. Цялостното обновяване на филиала в Гърделица се очаква през 2025 г.

Във филиала във Вуче текущото състояние показва, че фондът е добре съхраняван и подреден според класификацията на УДК, а читалнята е подредена и достъпна.

С изтеглянето на издания от Централната библиотека, през 2018 г. филиалите започнаха и процес на формиране на колекции от книги на чужди езици и периодични издания.

Филиалът във Вуче, след ремонта през 2022 г.

ваше материална помощ за закупуване на оборудване, ремонт на помещения и набавяне на средства, но професионалната помощ и обучението се осъществяваха без прекъсване.

По този начин библиотеката разшири своите услуги и от този момент нататък потребителите на филиалите за първи път получават достъп до чужда литература и периодични издания в своите библиотеки.

Както се вижда, от 2018 г. насам, ангажираността на Централната библиотека за оптимизиране на условията за работа на филиалите се засилва. Дотогава на филиалите спорадично се оказ-

Реализирани проекти в стационарни филиали

Народната библиотека „Радое Доманович“ в Лесковац се стреми да подобри работата на своите филиали чрез изпълнение на проекти, които имат за цел да модернизират дейностите им във всички сегменти на работа. В продължението на текста ще изброим проектите, специално насочени към оптимизиране на работата на самите филиали, които са подкрепени от Министерството на културата на Република Сърбия и град Лесковац.

От 2018 г. библиотеката в Лесковац разполага с електронен каталог на монографични и периодични издания на всички свои отдели и стационарни филиали, който е достъпен за всички потребители чрез платформата COBISS. Библиотеката започна процеса на електронно заемане на библиотечно-информационни материали през 2017 г., но само на определени гишета. Поради пространствената разпръснатост на мрежата на библиотеката, тя не успя да осигури необходимия технически капацитет за унифициране на процеса на електронно заемане на ниво Централна библиотека. Този проблем беше решен през 2020 г., благодарение на проекта „Изграждане на капацитет за внедряване на електронно заемане в отделите и в стационарните филиали“¹¹. Този проект се оказва много важен, както на местно, така и на регионално ниво, тъй като даде възможност за свързване в мрежа на всички отдели на библиотеката и предоставяне на единни библиотечни и информационни

услуги в целия окръг Ябланица. На институционално ниво този проект позволи автоматизиране на работата и ефективността на дейностите във връзка с членство, промени в потребителските данни, брой членски карти, междуетадовни заеми и наблюдение на статистически данни за всички сегменти на работа. След реализирането на този проект потребителите имаха възможност да виждат статуса на изданията си, да удължават срока им на ползване, да резервират материали чрез компютър, таблет или мобилно приложение, както и да търсят материали в отделните отдели на библиотеката чрез каталога.

Проектът от 2022 г. „Създаване на условия за предоставяне на дигитални услуги и дейности в стационарните филиали“ имаше за цел да разработи дигитални услуги и програми в три стационарни филиала във Вуче, Гърделица и Печеневац, както и в Краеведския отдел на библиотеката, чрез развитие на техния технически и програмен капацитет. Чрез закупуването на оборудване за филиалите под формата на компютри HP All in One 24-dp0090ny 236P1EA, принтери и скенери HP LaserJet Pro MFP M28a, както и смарт телевизори TESLA 43E610BFS, техните потребители получиха възможност за лесен достъп и използване на цифровото съдържание на библиотеката, както и съдържанието онлайн като цяло, и самите библиотечни и информационни работници създадоха нови и иновативни програми. След изпълнението на този проект бяха проведени две обучения на деца и младежи, на които те се запознаха с обновената техника.

Проектът „Модернизиране на услугите за деца и младежи в селските райони“ е реализиран през 2023 г. Този проект осигури необходимото техническо оборудване и нови програми на всички стационарни филиали на библиотеката. Целта на този проект беше разширяване на обхвата на услугите, чрез разработване на модерни програми във филиалите, чрез развитие на техния технически и програмен капацитет. Осигурени са лаптопи и таблети. В рамките на този проект бяха проведени две работилници за деца във всички стационарни филиали на тема „Между небостъргачи и разорани ниви, малките места като извор на живот“.

Проектът-фестивал на детското творчество „Художник от училищната скамейка“ се реализира от 2019 г. и има за цел да стимулира интереса на децата към книгата, четенето и творческата и артистична изява. Фестивалът включва три сегмента – общуване с писатели, литературен, художествен конкурс за трейлър на любима книга и работилници. От 2021 г. филиалите участват във фестивала с работилници, ателиета¹².

През февруари 2024 г. Народната библиотека „Радое Доманович“ в Лесковац участва в проекта „Лаборатория за малки културни програми“, който стартира от младежката асоциация KoLAB от Лесковац. Проектът е реализиран в рамките на програмата BOLD, изпълнявана от Асоциацията за утвърждаване на културата ASK и Посолството на Съединените американски щати в Сърбия. В рамките на този проект бяха организирани три програми в три филиала. Филиалът във Вуче организира програмата „Рецепта за приказка“ с местния писател Стефан Митич Тичми. Клонът в Предеян беше домакин на програмата „Съвременни рецепти за култура“, с участието на Стефан Митич Тичми и Владан Тръкуля, дигитален артист с фокус върху дигитализацията на културното наследство. Клонът в Бресто-

вац реализира програмата „Съвременни рецепти за културно творчество“, в която участва Марко Стоянович, комикс сценарист, публицист, преводач, издател, организатор на Балканския фестивал на младите комикс автори в Лесковац и лектор в училището за комикси в Лесковац.

Народната библиотека „Радое Домановић“ в Лесковац днес е модерна културна институция. В работата си тя застъпва подобряването и запазването на културния живот на Ябланишкия окръг. Въпреки усилията на Централната библиотека да развива своите филиали и все по-голямата им ангажираност в работата им, има още какво да се развива, предвид факта, че мрежата от обществени библиотеки в община Лесковац е слабо развита и не отговаря на поставените национални стандарти. Усилията на Народната библиотека в Лесковац за реализация на проект, по който може да закупи библиобус, са важни. Библиобусът може да компенсира липсата на стационарни и мобилни филиали в населените места в района, където населението няма достъп до книги.

Бележки

¹ РИСТИ Ђ, Дејан. О оснивању Народне библиотеке „Радое Домановић“ у Лесковцу: Прилози за историју библиотекарства у Србији, с. 9-15. У: *Кућа од речи: 140 година институционалног библиотекарства у Лесковцу*. Лесковац: Народне библиотеке „Радое Домановић“, 2019.

² Радое Домановић (1873-1908) е известен сръбски сатирик. В периода от 1896 до 1898 г. работи като преподавател по сръбски език в гимназията в Лесковац.

³ Николай Тимченко (1934 –2004 г.) е сръбски философ, литературен критик, есеист, коректор и журналист роден и живял в Лесковац

⁴ Решение за определяне на библиотеки, които изпълняват основни функции в библиотечно-информационната дейност („Служебен вестник на РС“, 122/12).

⁵ Филиалите в Брестовац, Вуче и Печеневац споделят една работна единица, докато филиалите в Грделица и Предеян споделят другата.

⁶ По-конкретно, работата с потребителите включва регистриране на нови потребители, подновяване на годишните членски вноски, предоставяне на библиотечни материали за преглед и ползване, електронно заемане, предоставяне на професионална помощ на потребителите при избора на литература, използване на приложението mCOBISS и онлайн общия каталог на сръбските библиотеки COBISS+. Във всички филиали потребителите имат достъп до услуги на читалнята и безплатна интернет връзка, както и междубиблиотечно заемане. Работата с библиотечно-информационните материали включва събиране, обработка, опазване и съхраняване, представяне и предоставяне на библиотечни материали и източници. Въвеждането на библиотечните материали от всички филиали в електронната база данни приключи през 2018 г., когато техните каталози станаха онлайн достъпни за потребителите. Всички материали, с които разполагат филиалите, с изключение на книжни комплекти, справочници, краеведски колекции и учебни пособия, са организирани по УДК системата и са на свободен достъп. При работа с библиотечни материали, библиотечните служители избират повредени и остарели издания за отписване, което се извършва

по време на проверката на библиотечно-информационните материали и източници.

⁷ Библиотечните работници също започнаха реорганизация на фонда чрез класифициране на материалите по УДК системата, организиране на разполагането на библиотечния материал, създаване на нови библиотечни единици и идентифициране на излишъци от фондовете във филиалите. Създаден е информативен каталог за потребителите, за да се ориентират по-лесно при избора на литература, като по този начин самата колекция е по-достъпна и по-ясно подредена. В значително променен вид, при спазване на мерките за защита, се реализира „Нощта на книгата“, по време на която потребителите имаха възможност да се регистрират или подновят членството си. В рамките на „Седмицата на детето“ беше организирана кампанията „Добре дошли, първолаци!“, на които бяха връчени членски карти, а също и кампанията за учениците от основно училище „Да пазим планетата“. През този период библиотекарите подкрепиха втория Фестивал на детското творчество „Художник от чина“ и отбелязаха Международния ден на грамотността с безплатно записване на нови членове, Националният ден на книгата, Световният ден на детската книга, Световният ден на книгата и авторското право, които се празнуват всяка година.

⁸ Лицензите се получават след обучение в Националната библиотека на Сърбия в Белград

⁹ От 2019/2020 г. въвеждането на данни за библиотечната дейност в Република Сърбия се извършва в приложението „Мрежа на библиотеките на Сърбия“. Тази програма се използва от домашните библиотеки за непрекъснато вникване в състоянието и проучването на потребностите и условията за работа в рамките на библиотечно-информационната дейност в района, където библиотеките се намират. Филиалите се управляват като независими единици в базата данни на МБС от 2009 г.

¹⁰ Ремонтът на филиала в Брестовац продължи от 2014 г. до 2015 г. и през този период този филиал не работеше.

¹¹ Екипът на проекта се състоеше от директора на библиотеката Весна Илич като упълномощено лице за проекта, старши дипломиран библиотекар Татяна Янков като ръководител на проекта и дипломиран библиотекар Небойша Кръстич като член на екипа по проекта.

¹² Досега във филиалите са проведени четири ателиета: „Моят герой от въображението“, „И аз съм библиотекар“, „Слушай изкуството – абстракция“ и „Творчески пъзел“.

Литература

РИСТИЋ, Дејан. О оснивању Народне библиотеке „Радоје Домановић“ у Лесковцу: Прилози за историју библиотекарства у Србији. В: *Кућа од речи: 140 година институционалног библиотекарства у Лесковцу*. Лесковац: Народна библиотека „Радоје Домановић“, 2019, с. 9-15.

Закон за библиотечно-информационната дейност („Службени вестник РС“, бр. 52/11, бр. 78/21). Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2011/52/1/reg> [прегледан 2025 - 1 - 9]

Запис от надзора на експертната работа Народна библиотека „Радое Доманович“ в Лесковац, № 622, 12. 12. 2024.

Правилник за национални стандарти за извршвање на библиотечно-информационна дејност („Службен вестник на РС“, бр. 39/13). Онлајн ресурс. Достъпен на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2013/39/1> [прегледан 2024-01-13]

Правилник за непрекъснато професионално развитие в библиотечно-информационната дейност („Службен вестник на РС“, број 18/13). Онлајн ресурс. Достъпен на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2013/18/1> [прегледан 2025-01-01]

Решение за определяне на библиотеки, които изпълняват основни функции в библиотечно-информационната дейност („Службен вестник на РС“, не. 122/12). Онлајн ресурс. Достъпен на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/ministarstva/resenje/2012/122/5> [прегледан 13. 01. 2025 г.]

References

RISTIĆ, Dejan. O osnivaњу Narodne biblioteke „RadojeDomanović“ u Leskovtsu: Prilozizai storijubibliotekarstva u Srbiji. In: Kuhaodrechi: 140 godina institutsionalnog bibliotekarstva u Leskovtsu. Leskovats: Narodna biblioteka „RadojeDomanović“, 2019, p. 9 -15.

Zakon za bibliotechno-informatsionnata deynost („Sluzhbeni vestnik RS“, br. 52/11, br. 78/21). Online. Available from: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2011/52/1/reg> [viewed 2025 - 1 - 9]

Zapis ot nadzora na ekspertnata rabota Narodna biblioteka „Radoe Domanovich“ v Leskovats, № 622, 12. 12. 2024.

Pravilnik za natsionalni standarti za izvarshvane na bibliotechno-informatsionna deynost („Sluzhben vestnik na RS“, br. 39/13). Online. Available from: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2013/39/1> [viewed 2024-01-13]

Pravilnik za neprekasnato profesionalno razvitie v bibliotechno-informatsionnata deynost („Sluzhben vestnik na RS“, broj 18/13). Online. Available from: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2013/18/1> [viewed 2025-01-01]

Reshenie za opredelyane na biblioteki, koito izpalnyavat osnovni funktsii v bibliotechno-informatsionnata deynost („Sluzhben vestnik na RS“, ne. 122/12). Online. Available from: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/ministarstva/resenje/2012/122/5> [viewed 13. 01. 2025 g.]

STATIONARY BRANCHES OF THE NATIONAL LIBRARY "RADOJE DOMANOVIĆ" IN LESKOVAC

Abstract: *This paper presents a brief history of the establishment of the National Library "RadojeDomanović" in Leskovac and the organization of its activities through departments and services, with a special emphasis on stationary branches. A detailed description of the professional work and working conditions in the branches is given, the forms of professional training that their employees have undergone, the contribution of the parent Library in the*

implementation of their activities and the improvement of overall working conditions, both through projects and through the optimization of space and the expansion of the scope of services. The work of the branches during the state of emergency and during the pandemic Covid-19 is particularly highlighted.

Keywords: *stationary branches, library network, Leskovac, National Library "RadojeDomanović", improvement of working conditions, projects, professional work, professional training, Covid-19 pandemic*

TATIANA YANKOV

RADOJE DOMANOVIC NATIONAL LIBRARY
BULEVAR OSLOBODJENJA 61, LESKOVAC 16000, SERBIE
E-MAIL: LEBIBLIOTEKA@GMAIL.COM

JASMINA VIDIC

BRANKO RADICEVIC LIBRARY
ZHELEZNICHKA 30, LEBANE, SERBIA
E-MAIL: LIBRO@EUNET.RS

Мотивация на съвременния библиотечен специалист за работа в библиотечната сфера

ВЕЛИЗАРА АНДРЕЕВА
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „Св.св. Кирил и Методий“

Резюме: Статията разглежда мотивацията на съвременния библиотечен специалист, дефинирана като движеща сила, която превръща целите в реалност, и някои основни теории за нея. Обобщават се основните фактори, кореспондиращи с управлението на мотивацията – външни и вътрешни, на потребността и професионализма. Визират се някои основни теории на мотивацията и се предлагат различни техники за управляването ѝ при библиотечния специалист, известни като „дизайн на работа“.

Ключови думи: мотивация, външни и вътрешни мотивационни фактори, човешки ресурси, библиотечен персонал, „job design“.

Въведение

Най-важният аспект на всяка организация е неговата работна сила. Думата мотивация идва от латинския термин „motivus“, който означава „подвижен“. Мотивацията е сбор от постоянство и усилия, които водят до желаната цел. Мотивацията зарежда с енергия, влияе и поддържа поведението и работата на служителите. Мотивиращите фактори включват външни фактори, които се отнасят до условията, при които се изпълнява работата, и вътрешни мотиватори, които допринасят за удовлетворение от работата и за повишаване на производителността.

Съществуват две нива на мотивация, идентифицирани в библиотечната структура – мотивация, свързана с фактор потребност и мотивация, свързана с естеството на професията. Мотивацията, свързана с фактора потребност, е добре изразена в неспециализираните кадри от библиотечен персонал като технически сътрудници в библиотеката, спомагателен персонал и служители, отговорни за охраняване и почистване на сградите. Те определят като първостепенен приоритет икономическите нужди. Мотивацията, свързана с естеството на професията, възниква сред професионално обучени библиотечни специалисти, като зависи пряко от самореализацията, свързана от своя страна с професионалното израстване и развитие.

Един от съвременните мотивиращи фактори за работа в библиотечна информационна среда днес е и проектирането на работа, срещан още като „дизайн“ на работа или „job design“. Той включва използване на техники като работа чрез ротация, разширяване на длъжността и обогатяване на работните дейности. Силната мотивация на библиотечните служители зависи от усещането им за пълно-

ценност, свобода на решенията, работно предизвикателство, развитие и обучение, както и възможности за напредък. Доброто мениджърско управление е фактор, който създава нужната благоприятна среда да гарантира по-добра ангажираност, удовлетвореност и производителност на служителите в библиотеката.

Човешкият фактор в библиотеките

В контекста на съвременната библиотечна информационна среда, мисията на обществената библиотека е да превърне информационния ресурс в система от организирани знания, а библиотечният специалист да бъде незаменим сътрудник за успех в системата от знания.

Проф. Стоян Денчев дава дефиниция за информационна среда: „Информационната среда представлява съвкупност от информационни фондове, информационни технологии и интеракциите между хората и оборудването, осигуряващи социална инфраструктура за обществено полезна реализация на един или друг специфичен информационен процес в рамките на определена предметна област“¹.

Понятието „информационна среда“ предполага наличие и активно ползване на ресурса на всички сфери на живота с цел осигуряване на сигурност при вземане на решения и управляването им. В същото свое изследване проф. Денчев приема, че информационната среда се състои от три взаимосвързани компонента:

- Информационни фондове;
- Информационни технологии;
- Човешки фактор.

Свързващо звено тук се явява човешкият фактор, който е определящ за организацията на взаимодействието и общуването в средата.

Първият компонент – информационните фондове – по своята същност са специализирани бази данни или други информационни структури. Съвременните тенденции са за преминаване от големи, глобални, към малки, локални разпределени бази данни, които съдържат информация само за определени класове информационни ресурси. За втория компонент – информационни технологии – тяхната специфика се определя както от характера на протичащите информационни процеси, така и от методите и начините за събиране и разпространяване на информация.

Третият компонент – човешкият фактор – се изразява предимно във взаимодействието между отделните категории специалисти и оборудването на средата. Тези връзки имат технически и социален характер. Техническите са пряко свързани със съответните информационни технологии и фондове. От социален аспект, взаимодействието отразява развитието на техническата база и развитието на интелектуалните способности на индивида, боравейки с нея.

Една от целите на настоящата разработка е да насочи вниманието към темата библиотекарят като „информационен брокер“ и неговата мотивация по пътя към постигане на целите. Библиотечният специалист играе важна роля в съвременното общество, където информацията е един от най-ценните ресурси. С нарастващия обем на данни и все по-сложните методи за тяхното търсене, организиране и

оценка, библиотекарите се превръщат в ключови фигури, които свързват потребителите с точната, надеждна и актуална информация.

Традиционната роля на библиотекаря – да предоставя достъп до книги и други информационни ресурси – се е развила до нещо много по-широко, както посочва и проф. Денчев в труда си „Информирание и информационно брокерство“⁴². Днес библиотекарите действат като информационни брокери, които активно посредничат между търсещите информация и огромното количество налични източници, включително цифрови бази данни, онлайн ресурси и специализирани документи. Те не само намират информацията, но също така оценяват нейното качество, достоверност и приложимост в контекста на конкретните нужди на потребителя.

Като информационни брокери, библиотекарите трябва да притежават различни умения – от познания за новите технологии и способността да използват специализирани софтуери за търсене на данни до умения за комуникация и анализ. Те трябва да разбират информационните нужди на различни аудитории, включително студенти, изследователи, бизнес професионалисти и обикновени граждани, да могат да адаптират предоставянето на информация спрямо тези нужди.

Освен това, библиотекарите, като информационни брокери, са важни съюзници в борбата с информационното претоварване и разпространението на дезинформация. Те играят централна роля в обучението на потребителите за това как да оценяват критично източниците на информация и да използват само най-надеждните данни за своите цели.

В обобщение, библиотекарят, като информационен брокер, не само организира и предоставя достъп до информация, но и активно съдейства за изграждането на информационната грамотност на обществото. Тази роля го прави незаменен партньор в света на знанието и информацията, особено в ерата на цифровизацията и глобалната свързаност. Това изисква висок процент мотивирани служители.

Бъв важна организация като библиотеката, ефективно управление на библиотечния служител означава да познаваме добре служителя, неговите желания и нужди, неговото удовлетворение и неудовлетворението, неговите идеи, преживявания, мечти, неговите скърби и радости, т.е. в цялост. Трябва да се отбележи, че значителна част от живота на библиотекаря преминава в работа или дейности, които оказват значително влияние върху неговото физическо и психологическо здраве. Ето защо, трябва да се положат усилия за мотивиране на всеки един служител да даде най-доброто от себе си в работата и да бъде удовлетворен от това.

Мотивация

Мотивацията по своята същност е съвкупност от психични процеси и вътрешна подбуда, които определят силата и посоката на човешко поведение. С други думи, мотивацията е това, което подбужда и кара хората да имат целенасочени действия и да се държат по определен начин.

От управленска гледна точка мотивацията на труд на служителите е съвкупност от психични процеси и избор от тяхна страна на собственото им трудово представяне, т.е. на начина, по който те се държат и извършват своята работа. Тя

влие пряко върху степента на трудовата им активност и ангажираност с интересите и целите на организацията.

Мотивацията е важен елемент във всяка сфера на живота. След като човек е мотивиран, той бърза да постигне широк кръг от цели. Силно мотивиран библиотечен персонал, например, ще бъде ангажиран за постигане на целите и мисията на библиотеката. Библиотечният специалист ефективно ще предостави услуги и ресурси на потребителите. Библиотека с отлични услуги и ресурси, но без мотивиран персонал, не може да изпълни качествено своята мисия. Мотивацията като цяло е процес, който инициира, насочва и поддържа целенасочено поведение.

За мотивацията на служителите проф. Шопов твърди, че нагласата и готовността на служителите да използват пълноценно работното си време са в колаборация със степента на използване на човешките ресурси в организацията. От тях зависи с каква ефективност ще се използват материалните и финансови ресурси и до каква степен ще се реализират и постигат фирмените цели. От тази гледна точка каквато е мотивацията на служителите, такава е и степента, в която се използва човешкия потенциал³.

Основни теории за мотивация

Актуални идеи и теории върху човешката мотивация изобилстват, но тази статия се ограничава до две основни теории, постулирани от Абраам Маслоу и Фредерик Херцберг, за да обяснят мотивацията, и как и защо хората са мотивирани. Тези автори основават своите теории на предположението, че хората имат набор от нужди или желан резултат и че следват действия за постигане на тези нужди.

Маслоу предлага „теорията за йерархията на потребностите“, видима в „Пирамида на потребностите на Маслоу“⁴ (фиг.1), която гласи, че човешките потребности стоят в йерархия на важност, като най-ниското е най-неотложното. Той организира потребностите, лежащи в основата на човешката мотивация в йерархия от пет нива:

- физиологични нужди,
- нужди от сигурност,
- социални нужди,
- уважение, включително самоуважение ,
- нужди от самоусъвършенстване и самореализация.

Маслоу смята, че хората са склонни да задоволяват своите нужди прогресивно, започвайки с основните физиологични нужди – най-ниските нужди от храна, подслон, вода и т. н. и преминаване нагоре в йерархията до нуждите от сигурност като тези, които осигуряват физическа и психическа защита – надеждна работа, пенсионна система и т.н., социалните нужди – тези, които приобщават към някого или към нещо – любов, поддръжка участие в група, нуждите от самоусъвършенстване и самореализация – потребност, свързана с потенциалните сили на индивида. Когато една потребност бъде удовлетворена, възниква друга нужда от по-високо ниво доминираща такава и когато една потребност е удовлетворена, тя

престава да бъде мотиватор. Мотивацията му произтича от нуждата от храна и вода. За него нуждата от развитие и самоусъвършенстване може изобщо да няма значение. Теорията на Маслоу показва, че хората не работят единствено за материален стимул.

Пирамида на потребностите на Маслоу

Фиг.1

Херцберг създава двуфакторна теория, която включва, че са определени фактори на работното място, които причиняват удовлетворение от работата, и отделен набор от фактори, причиняващи неудовлетвореност. Факторите, които предизвикват удовлетворение от работата, се наричат „мотивационни“, докато факторите които водят до неудовлетвореност, той нарича „хигиенни фактори“. Мотивационните влияят пряко на служителя и включват постижения, признание, отговорност, растеж, напредък и развитие, посредством естеството на работа.

„Хигиенните“ включват политика за управление на организацията, сигурност на работните места, ползи, условия на труд, надзор, междуличностни отношения, наред с други, които правят работата удобна, и служителят се чувства добре. Мотивационните и хигиенните фактори не са противоположни. Хигиенните фактори не са непременно предизвикващи неудовлетворение от работата. Мотивационните, от друга страна, трябва да присъстват, за да насърчават удовлетворението от работата.

Следователно, хигиенните фактори са необходими за поддържане на качество на работа, докато мотивационните са необходими за увеличаване качеството на работа. Основното заключение на тази теория е, че за да бъдат служителите наистина доволни, мотивационните фактори трябва да бъдат вградени в работата.

Въпреки че има някои разлики между теориите на Маслоу и Херцберг, и двете визират, че представянето на индивида на работното място се влияе от основните нужди, необходими за поддържане на работата и нужди от по-висок порядък, необходими за увеличаване на производителността. Общите черти и различните са отразени във фиг.2

Съотношение на теориите на потребностите на Маслоу и Херцберг

Теория на Маслоу	Теория на Херцберг
Самоусъвършенстване Уважение	Мотивиращи фактори
Социални потребности Потребности на сигурност Физиологични потребности	Хигиенни фактори

Фиг.2

Мотивационни фактори – външни и вътрешни

Мотивацията за труд на служителите обикновено се подразделя на външна и вътрешна мотивация.

Външната мотивация за труд се проявява чрез различни въздействия върху служителите. Външните фактори на мотивация се отнасят до условията, при които се изпълнява дадена работа и те включват: организационни политики и администрация, заплата, сигурност на работното място, условия на труд, личен живот, междуличностни отношения с ръководители, връстници и подчинени. Говорим за външните потребности, които хората очакват да бъдат задоволени. Например, ако служителите са недоволни от заплатата или условията на труд, те със сигурност ще бъдат недоволни от работата си. Трябва да се отбележи, че възнаграждението, макар и външен фактор, все още остават един от най-важните мотивиращи фактори за повечето хора в организациите. Авторите Кулчманов и Калианан⁵, заявяват, че парите все още са най-силният и задължителен фактор за служителите, които могат да задоволяват само основните нужди. Те посочват, че парите не са в състояние да насърчат служителите да надхвърлят задълженията си и да увеличат производителността. Авторите отбелязват също, че сигурността на работата, вътрешните взаимоотношения и прозрачността са най-важни нефинансови мотивиращи фактори.

Вътрешната мотивация за труд намира израз в търсенето, намирането и изпълнението на длъжността, които задоволяват вътрешните потребности. Вътрешните мотивационни фактори са свързани със съдържанието на самата работа и допринасят за удовлетворението от работата, което впоследствие увеличава производителността. Те включват постижение, признание, напредък, самоусъ-

вършенстване, отговорност и растеж. Служител, който е мотивиран за постижения, търси нови постижения, предизвикателни цели и подобрение в работата.

На Съвета за научни и промишлени изследвания в Гана, Фолиц⁶ заявява, че признанието и условията на работа са най-важните мотивиращи фактори за библиотечния персонал. Колкото повече се повишава признанието на служителите в една организация, толкова повече ще се засили тяхната мотивация за работа. Като извод може да кажем, че отговорности, признание и възможност за растеж мотивират библиотечния специалист да подобри представянето си на работното място.

Мотивация на библиотечния персонал

Библиотеката, като организация, която се грижи за информационните нужди на потребителите, се управлява от библиотечни специалисти. Те, от своя страна, се нуждаят от силна мотивация, за да бъдат оптимално продуктивни. Недоволни библиотечни професионалисти биха повлияли негативно върху обществото. Съществуват два основни фактора на мотивация на всяко ниво в библиотечната йерархия – фактор на потребностите и професионален фактор.

Мотивация на „фактор потребности“ включва човешките нужди, основани на човешката същност. Такива нужди възникват от психологията на човека и са външни по природа. Неквалифицираният персонал в библиотечните услуги е мотивиран от фактора потребност. Това включва непрофесионалния библиотечен персонал като помощници в библиотеката, спомагателен персонал и портиери. Тази категория лица има своя приоритет главно върху икономическата нужда и като такава, работата се приравнява на допълнителна и съпътстваща. На това ниво, всяка извършена услуга се заменя с финансова печалба, а когато възвръщаемостта е по-малка от очакваната, те са склонни да губят мотивация в работата за изпълнение. Следователно такива лица започват да обмислят други налични опции за реализация. Така възнаграждението им остава най-силният мотивиращ фактор, тъй като техният фокус не е професионалното развитие.

Мотивацията, свързана с професията, е резултат от ползите, произтичащи от професионалното израстване и развитие. Това се наблюдава особено сред професионално обучените библиотекари. Те са мотивирани чрез желание за професионално израстване и самоусъвършенстване при изпълнение на техните задължения. Важно за това ниво персонал е как расте и как се развива професионално. Разширяване на работата, финансиране на обучение, дефиниране на роли и лидерство, наред с други, мотивират тази категория на персонала. За тях работата зависи от самореализацията, която е свързана с професионалното израстване и развитие. Мотивацията сред библиотечния персонал обаче не може да се припише изцяло на един единствен фактор. Съществуват и други подсъзнателни фактори, свързани с работата. В научните трудове на много водещи учени от САЩ се изследва съвременен мотивационен фактор – проектиране на длъжността или „job design“.

Дизайнът на работа „job design“ играе жизненоважна роля за доброто трудово представяне на служителя. Добре планираната работа носи удовлетворение

у служителите и ги кара да влагат цялата си енергия в работата. Проектирането на длъжността мотивира служителите да бъдат високопродуктивни при изпълнение на задачите и лоялни към организацията. Авторите Зарин, Раззак и Муджаба⁷, в своето проучване, изследват и анализират влиянието на дизайна на работата върху работата на служителите. Освен това, проучването предлага нова променлива, известна като „психологическо възприятие“ на служителя точка, за да подчертае как служителите се държат спрямо дизайна на работата. В своя труд те показват как конструкцията „дизайн на длъжността“, представена чрез ротация на длъжността, обогатяване и разширяване на работата, влияе на представянето на служителите. Установено е, че психологическото възприятие на служителя има значително положително въздействие върху връзката, между дизайна на работата и представянето на служителя. Някои подходи за изграждане на ефективен дизайн на работата са ротация на работа, разширяване на работата и обогатяване на работата, което може да се използва за ангажиране, насърчаване и включване на служителите в тяхната работа. Ще разгледаме добрите практики и опит, съотнесени за библиотеките.

Инструменти и добри практики в “job design“. Ротация на работа.

Ротация на длъжности включва преместване на служители от една работа на друга на редовни интервали в рамките на изискванията на длъжността. Когато служителите периодично преминават към различни работни места, се дава възможност да се избяга от монотонността и рутината на работните задължения. В резултат на ротацията нивата на стрес на служителите могат да бъдат намалени. Ротацията на работата има редица предимства за организациите. Това е ефективен начин за служителите да придобият нови умения и на свой ред организациите да повишат общото ниво на умения на своите служители. Това е начин за предаване на знания между отдели.

Ротацията на длъжността може да се приеме за метод на мотивиране на библиотечните служители. Бейкуел⁸ се застъпва в своя труд за приемането на ротация на работните места в библиотеките, за да се създаде подходяща среда, в която служителите функционират ефективно и са доволни от работата си. Ротацията на работата е възможност да се научи ново умение, други дейности и услуги на библиотеката. Ротацията на длъжностите в библиотеката включва движение на служители от едно звено към друго. Освен това, ще предложи предизвикателства и ще мотивира постиженията. Преминаване от една позиция към друга за определени периоди води до мобилност, нови умения, нова работна среда, нов социален диалог, нов опит и нови професионални сфери. С други думи, ако служител е с незадоволително представяне и с липса на успех, една от първите предпазни мерки, които могат да бъдат взети, за да не загубим служителя, е да го преместим на друга работа и по този начин да предотвратим спад в представянето и напускане на организацията. По този начин служителят може да бъде поставен на най-продуктивната работа или позиция. Новите знания и умения ще имат положителен ефект върху мотивацията. Разбира се, тази ротация е възможна, ако предварител-

но са създадени ползотворни условия служителите да придобият необходимата за това квалификация.

Разширяване на длъжностите

Разширяването на работните задължения се отнася до разширяване обхвата на задачите и дейностите, изпълнявани от служителите, с цел да се добави повече разнообразие. Когато ангажираме служителите с няколко различни по вид задачи и функции за изпълнение, от една страна, ръководството цели да намали рутината и монотонността в трудовото представяне. А от друга страна, се опитва по-ефективно да използва човешките ресурси на организацията. Разширяването на длъжността може да има сходни ползи с ротацията на работа, тъй като включва обучение на служителите на множество нови и различни умения. Дава се възможност да се извършват различни трудови операции с различно оборудване, осигурява се достъп до различни програми и проекти в организацията.

Редно е все пак винаги да се търси баланс и да се избягват крайности като „хоризонтално натоварване на работата“, което просто добавя повече на брой еднотипни задачи, които да бъдат изпълнявани от служителите. В библиотеката често има изискване един и същ служител да отговаря и съхранява както книги, така и периодични издания. Малко вероятно е да се повиши мотивацията на служител при обем на фонда и мащаб на библиотеката от ранг на регионална или национална библиотека.

Обогатяване на длъжността

Обогатяването на длъжностите дава възможност да се избегне тясна специализация, опростяване и еднообразие в трудовите задачи и задължения. Чрез този инструмент се създават условия на служителите сами да планират и контролират необходимите ресурси, самостоятелно да решават проблемите на организацията на своя труд и растеж, да определят интензивността на своите усилия. Целта на обогатяване на длъжностите е да се подобрят ефективността на изпълнението на поставените задачи, едновременно с получаването на удовлетворение на служителите от работата. Това може да се постигне чрез предоставяне на по-голяма възможност за постижение и призвание, предоставяне на повече предизвикателства, отговорна работа, възможност за индивидуално развитие и напредък.

Друг модел за стимулиране на персонала, който може да се приложи успешно (заимстван от западноевропейските страни), е чрез предварително начертан път на развитие на индивида. Този модел е удачен за прилагане върху новопостъпващи, млади кадри, които имат изразен стремеж за постигане на добри резултати. Предначертаването се изразява в предварително уговаряне на полето на развитие. Необходимо условие за успешното прилагане на модела е хората да бъдат стимулирани да доказват възможностите си още в първите години от своята кариера.

Приложението на инструмента „обогатяване на длъжността“ в библиотеките съдържа задачи, които обикновено включват работа в друго звено в рамките на

библиотеката. Целта е да се квалифицира служителът за други аспекти на библиотечната работа. Това може да включва работа на справочното бюро или може да бъде ориентирано към работа по проекти като изработване на доклад за конференция или помощ за решаване на конкретен проблем. Опитът чрез обогатяване на работата може да бъде чудесен начин служител да бъде обучен повече за други звена, за да разбере логиката на библиотечните процеси и да осъзнае ясно мисията на библиотеките.

Изкуствения интелект /ИИ/ и библиотеките

В днешния модерен свят изкуственият интелект е познат под съкращението „AI“ и представлява решение на неизмеримо количество задачи. Изкуственият интелект ни пести на първо място време, следователно и пари, но най-важното, което ни дава, е ползната персонализирана информация: такъв тип информация, която е невъзможно да се даде без разсъждение, анализ и обработка.

По отношение на ИИ в библиотеките се смята, че внедряването му има голям потенциал и съвсем скоро той ще бъде масово прилаган във всички дейности на библиотечното обслужване. Важно е да бъдат изследвани и анализирани условията за внедряване на ИИ във всяка една обществена библиотека. Да се провери има ли и какво е нивото на автоматизация? Има ли внедрени онлайн каталози и базирани данни? Също важно е и какво е нивото на дигитализация на фонда на библиотеката към момента? Обикновено, в повечето български библиотеки все още то е базово, но с перспектива за ускоряване. Много важен момент е отново човешкият фактор. Дали имаме подготвени специалисти, които да успеят да внедрят новите технологии? Дали те са обучени подходящо, дали имат качества, дали знаят езици, притежават ли опит, желание, амбиция и мотивация за управление на промяната?

Възможностите при въвеждане на ИИ, съвсем схематично и базово, могат да включват виртуален асистент, чат-бот, интегриран интелект в системата на обслужване и др. Чат-ботовете обикновено посрещат потребителите, дават първоначална информация, насочват за разширено търсене по интересуваша тема. Предимство е, че могат да презапишат книга и да бъдат активни без почивен ден, т.е. те са на разположение 24/7 часа в денонощието. Като имаме предвид средната статистика, че 40% от хората четат книги в тъмната част на денонощието, това носи удобство за потребителя. ИИ автоматизира услугите, като дава задоволителни отговори на множество потребителски запитвания едновременно – заявки за справки, търсения в електронен каталог. В системата на обслужване един виртуален асистент може да предсеща желания, да предлага интуитивни решения, да селектира пропуски при търсения, както и да пази и архивира история на търсенията. За по-следващ етап, статистиката от тези резултати биха се обобщили за целите на други отдели от библиотечната дейност. Статистика като пол, възраст на потребителите, най-търсена книга, най-търсен автор, най-ново и най-старо по категории ще бъдат значими за отдел „Връзки с обществеността“.

Ползите от ИИ в библиотеките са неимоверни. Той притежава способност за учене и самоусъвършенстване чрез натрупания опит. Постоянно се подобрява,

като изпълнява задачи и анализира резултатите. ИИ подобрява потребителското изживяване, особено ако е свързан със социални мрежи и медии, повишава ефективността и значително намалява разходите за труд и обслужване на читатели.

Но каква е мотивацията на библиотечния специалист да остане в библиотеката, който вижда как внедряването на ИИ започва да заменя служители и цели звена? Използването на изкуствен интелект в библиотеките предлага множество предимства, но също така носи и някои недостатъци. Ето някои от основните предизвикателства и недостатъци, свързани с използването на ИИ в библиотечния сектор:

1. Намаляване на човешкия фактор и взаимодействие:

Намаляване на личното обслужване: внедряването на ИИ може да намали необходимостта от традиционни библиотекари, което може да доведе до загуба на личния контакт с потребителите. Говорим за елементарно топло посрещане, усмивка и разбиране.

Загуба на професионални знания: библиотекарите често имат специфични знания за материали, които са трудни за автоматизиране. ИИ може да не е в състояние да разбере или да приложи този контекст и опит. В някои случаи читателят не може да формулира какво точно му е нужно, а библиотечният специалист, с подходящи насочващи въпроси и опит, успява да открие нуждата и да разреши конкретния проблем.

2. Неравенство в достъпа до технологии:

Потребителите, които нямат достъп до модерни технологии или нямат необходимите дигитални умения, може да не могат да се възползват пълноценно от услугите, базирани на ИИ. Това може да засили дигиталното неравенство и по този начин да изолира определени групи, като по-възрастни хора или хора с ниски технически умения.

3. Проблеми с поверителността:

Без адекватни мерки за сигурност, данните, събрани от ИИ системи, могат да бъдат изложени на риск от кибератаки или злоупотреби.

4. Неточност на алгоритмите и пристрастия:

ИИ системите могат да са подложени на пристрастия в резултат на неправилно обучение с данни, което може да доведе до предубедени препоръки или решения. Например, алгоритмите могат да предлагат предимно съдържание от определени автори или жанрове, базирано на ограничени набори от данни.

5. Висока цена на внедряване и поддръжка:

Внедряването на ИИ технологии може да изисква значителни финансови ресурси за закупуване, инсталация и поддръжка на системите и нужда от технически специалисти.

6. Етични въпроси:

Внедряването на ИИ в библиотеките може да предизвика етични въпроси, свързани с автоматизацията на работните места и заместването на човешкия труд с машини и роботизация.

Използването на ИИ също така може да промени основната роля на библиотеките като пространства за културен обмен и взаимодействие, фокусирайки се повече върху автоматизацията и ефективността.

Като обобщение: необходимо е балансирано внедряване на ИИ технологии, което да запази хуманитарната и културната роля на библиотеките, докато се адаптират към новите технологични възможности.

Заклучение

Представените инструменти за мотивиране на персонала, макар и да се различават по между си, не влизат в конфликт един с друг. В основата си всеки един от тях разглежда някакъв сегмент от цялостната мотивация или някакъв аспект на мотивацията от по-различен ъгъл. Различните теории за мотивация и тяхното адаптиране в организациите дават обяснение за това как доверието и отношението на работодателите към служителите (и обратно, на служителите към работодателите) влияят върху поведението на служителите.

Темата за мотивацията на библиотечния персонал подчертава значението на добре мотивираните служители за успеха и ефективността на всяка библиотека. Мотивацията е ключов фактор за повишаване на качеството на обслужването, удовлетвореността на потребителите и вътрешната култура на организацията. Тя може да бъде стимулирана чрез различни подходи – създаване на благоприятна работна среда, предоставяне на възможности за професионално развитие, признание за постигнати резултати и стимулиране на личната отговорност.

Мотивираният библиотечен персонал не само подобрява оперативната ефективност, но и насърчава иновациите, включително внедряване на ИИ, сътрудничеството и способността за адаптация към промените. В същото време липсата на мотивация може да доведе до намалена продуктивност, понижаване на качеството на услугите и дори до текучество на персонала. Следователно, за да бъде осигурен дългосрочен успех на библиотечната институция, е необходимо управлението да постави акцент върху разбиране на нуждите на служителите, създаване на подходящи стимули и поддържане на позитивна работна атмосфера. Възприемането на гъвкави подходи към мотивацията и съчетаването на материални и нематериални стимули може да играе ключова роля за формирането на продуктивен, ангажиран и удовлетворен библиотечен персонал.

Бележки

¹ ДЕНЧЕВ, С., ХРИСТОЗОВ, Д. *Информационна среда за трансфер на технологии*. София: Изд. „Захари Стоянов“, 2003. ISBN 954-739-460-6

² Пак там

³ ШОПОВ, Д., ЕВГЕНИЕВ, Г., КАМЕНОВ, Д., АТАНАСОВА, М., БЛИЗНАКОВ Й. *Как да управляваме човешките ресурси в предприятието*. София: ИК „Труд и право“, 2013. ISBN 978-954-608-202-2

⁴ Maslow's pyramid and explanation, 2024. Онлайн ресурс. Достъпен на: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/bf/Maslow-pyramid_bg.svg/800px-Maslow-pyramid_bg.svg.png [прегледан 2024-09-02]

⁵ KULCHMANOV, A., & KALIANNAN. Does money motivate employees? Empirical study of private and public financial sector in Kazakhstan. B: *International Journal of Business and Management*, 9(11), 2014, с. 214-223.

⁶ FOLITSE, B. Y. *Factors affecting library staff motivation at Council for Scientific and Industrial Research (CSIR), Ghana*. Онлайн ресурс. Достъпен на: *Ofijcmek kd* http://works.bepress.com/benjamin Yao_folitse/11 [прегледан 2024-09-02]

⁷ ZAREEN, M.; RAZZAQ, K.; and MUJTABA, Bahaudin, *Job Design and Employee Performance: the Moderating Role of Employee Psychological Perception* Онлайн ресурс. Достъпен на: https://nsuworks.nova.edu/hcbe_facarticles/227 [прегледан 2024-09-03]

⁸ BAKEWELL, K. G. B. *Managing User-centered Libraries and Information Services 2ndedn*. London: Mansell Publ. Ltd, 1997.

Литература

ДЕНЧЕВ, С., ХРИСТОЗОВ, Д. *Информационна среда за трансфер на технологии*. София: Изд. „Захари Стоянов“, 2003. ISBN 954-739-460-6

ДЕНЧЕВ, С., ХРИСТОЗОВ, Д. *Информирание и информационно брокерство*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“. ISBN 978-954-322-497-5

FOLITSE, B. Y. *Factors affecting library staff motivation at Council for Scientific and Industrial Research (CSIR), Ghana*. Онлайн ресурс. Достъпен на: *Ofijcmek kd* http://works.bepress.com/benjamin Yao_folitse/11 [прегледан 2024-09-02]

KULCHMANOV, A., & KALIANNAN. Does money motivate employees? Empirical study of private and public financial sector in Kazakhstan. B: *International Journal of Business and Management*, 9(11), 2014, с. 214-223.

Maslow's pyramid and explanation, 2024. Онлайн ресурс. Достъпен на: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/bf/Maslow-pyramid_bg.svg/800px-Maslow-pyramid_bg.svg.png [прегледан 2024-09-02]

ШОПОВ, Д., ЕВГЕНИЕВ, Г., КАМЕНОВ, Д., АТАНАСОВА, М., БЛИЗНАКОВ Й. *Как да управляваме човешките ресурси в предприятието*. София: ИК „Труд и право“, 2013. ISBN 978-954-608-202-2

ШОПОВ, Д., АТАНАСОВА, М., ШОПОВ, Т., ПЕЙЧЕВА, М. *Управление на човешките ресурси*. София: Тракия-М, 2003. ISBN 954-8401-16-9

ZAREEN, M.; RAZZAQ, K.; and MUJTABA, Bahaudin, *Job Design and Employee Performance: the Moderating Role of Employee Psychological Perception* Онлайн ресурс. Достъпен на: https://nsuworks.nova.edu/hcbe_facarticles/227 [прегледан 2024-09-03]

References

DENCHEV, S., HRISTOZOV, D. *Informatsionna sreda za transfer na tehnologii*. Sofia: Izd. „Zahari Stoyanov“, 2003. ISBN 954-739-460-6

DENCHEV, S., HRISTOZOV, D. *Informirane i informatsionno brokerstvo*. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“. ISBN 978-954-322-497-5

FOLITSE, B. Y. *Factors affecting library staff motivation at Council for Scientific and Industrial Research (CSIR), Ghana*. Online. Available from: *Ofijcmek kd* <http://works.bepress.com/>

benjaminyao_folitse/11 [viewed 2024-09-02]

KULCHMANOV, A., & KALIANNAN. Does money motivate employees? Empirical study of private and public financial sector in Kazakhstan. V: International Journal of Business and Management, 9(11), 2014, s. 214-223.

Maslow's pyramid and explanation, 2024. Online. Available from: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/bf/Maslow-pyramid_bg.svg/800px-Maslow-pyramid_bg.svg.png [viewed 2024-09-02]

SHOPOV, D., EVGENIEV, G., KAMENOV, D., ATANASOVA, M., BLIZNAKOV Y. Kak da upravlyavame choveshkite resursi v predpriyatieto. Sofia: IK „Trud i pravo“, 2013. ISBN 978-954-608-202-2

SHOPOV, D., ATANASOVA, M., SHOPOV, T., PEYCHEVA, M. Upravlennie na choveshkite resursi. Sofia: Trakia-M, 2003. ISBN 954-8401-16-9

ZAREEN, M.; RAZZAQ, K.; and MUJTABA, Bahaudin, Job Design and Employee Performance: the Moderating Role of Employee Psychological Perception. Online. Available from: https://nsuworks.nova.edu/hcbe_facarticles/227 [viewed 2024-09-03]

MOTIVATION OF THE MODERN LIBRARY SPECIALIST FOR WORK IN THE LIBRARY FIELD

Abstract: *The article examines the motivation of the modern librarian, defined as a driving force that turns goals into reality, and some basic theories about it. The main factors corresponding to the management of motivation are summarized - external and internal, of need and professionalism. Some basic theories of motivation are outlined and various techniques for its management in the librarian, known as "job design", are proposed.*

Keywords: *motivation, external and internal motivational factors, human resources, library staff, "job design".*

VELIZARA ANDREEVA
SAINTS CYRIL AND METHODIUS NATIONAL LIBRARY
BLVD. "VASIL LEVSKI", 88
SOFIA, BULGARIA
E- MAIL: VELIZARA82@GMAIL.COM

Клуб „Писмена“ започна 2025 г. с представянето на разнообразни и важни книги – „Бързо насън“ от Ани Илков и „Бреговете на Бохемия“ от Румен Денев

ЯНИЦА РАДЕВА
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „Св.св. Кирил и Методий“

На 30 януари, с представянето на сборника със събраните стихотворения „Бързо насън“ от Ани Илков, започнаха събитията на Клуб „Писмена“ в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ за 2025 г. Внушителният сборник е издаден от Издателството за поезия „Да“. Изданието обхваща периода на стихосбирките на поета, издадени от 1989 до 2022 г., и е реализирано с финансовата подкрепа на Министерството на културата. Един от основателите на издателство и редактор на сборника – Силвия Чолева – участва и в разговора за книгата.

„Бързо насън“ беше представена от Кирил Василев като приятел на човека, но и почитател на поета Ани Илков. Той определи цялостното впечатление от събраната поезия в сборника като постигане на невъзможно единство, което вече не се среща сред живите поети в България. „Въпреки че познавам поезията на Ани Илков, четях и препрочитах отделни стихосбирки, не съм очаквал това, което преживях, прочитайки този том от 400 страници поезия“, каза Кирил Василев и сподели, че това е поезия едновременно епифанична, но и родена от липсата на епитафия. За него поезията на Ани Илков се вписва в поетиката на възвишеното, което присъства с особената карикатурност, характерна за поезията му.

Ани Илков прочете избрани стихотворения от първите и от най-новите си стихосбирки, включени в сборника. Той разказа как се е стигнало до заглавието на тома с избрани стихотворения. При обсъждането му със Силвия Чолева му е харесала незавършеността на фразата „бързо насън“ в стихотворението „Насън“. Разказа и за идеята си за написването и публикуването на литургическата поема „Месия“: „Такива драматургични поеми е писал Стоян Михайловски. Канадският критик Нортръп Фрай в епохалната си книга „Анатомия на критиката“ (1957) определя този жанр като „анатомия“ – тя обхваща задължително политически разговори, разговори за живота и смъртта и последните въпроси на битието. За мен „Месия“ не е равностойка, нито отправна точка, но все пак това е най-дълго писаната и преправяна творба.“

Силвия Чолева благодари на художничката Надежда Олег Ляхова, която е създала максимално изчистената корица, каквато Ани Илков е желаел. Надежда Олег Ляхова е автор на корицата и на предходното издание със събрани стихотворения на Ани Илков от 2011 г.

Ани Илков чете свои стихотворния
Снимка: Стефан Рангелов

В разговора за литературните пластове, римата и драматургичното в поезията на Ани Илков се включиха и проф. Александър Кьосев, и театралният режисьор Иван Добчев, който представи избрано от него стихотворение на Ани Илков като театрален монолог. Сред многобройната публика на втория етаж на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ гости бяха университетски преподаватели, приятели и поети от поколението на 80-те като Едвин Сугарев и Владимир Левчев, както и млади автори като Никола Петров, Владимир Полеганов, Марианна Георгиева, Зорница Гъркова, Виолета Кунева и др.

Следващото събитие на „Писмена“ се състоя на 20 февруари, когато гост на Националната библиотека беше поетът Румен Денев. Пред многобройна публика той представи първия си роман „Бреговете на Бохемия“. За изданието говори проф. Алберт Бенбасат, който в обширно изложение представи многостранно „Бреговете на Бохемия“, разшифрова заглавието, което освен цитат от трагикомедията на Шекспир „Зимна приказка“ и на нивото на фикционалния свят на произведението прави ролята му по-различна.

Освен тази литературна препратка, романът насочва вниманието на читателите си и към други жанрове – към „Тъй рече Заратустра“ на Ницше, към музиката – чрез операта „Тоска“, арии от която звучаха в началото и в края на представянето на книгата. Те бяха осигурени от фонда на Музикалния отдел на Библиотека. Не на последно място романът влиза в диалог и с поезията, чрез включените авторски стихотворения, които органично се вписват в „Бреговете на Бохемия“. Професор Бенбасат се спря на историческото време и възможните сюжети, които нарече „множество минисюжети“. Той ги оприличи на матрьошка или на излизачи от вълшебен цилиндър истории. „В някои свои минисюжети романът има допирни точки с покойния Христо Карастоянов, но тази прилика е само външна и бързо се

разсейва, защото „Бреговете на Бохемия“ е конгломерат от мистификации“, каза още той с уважение и към двамата писатели. Румен Денев изненада публиката, като прочете три стихотворения, написани наскоро, след като е препроочел романа си след излизането му и го е видял по нов начин. Той сподели също, че го е писал осем години. „Историческото изследване не беше самоцелно, то следваше сюжета. Личностите от политическия и интелектуален елит на българската държава по това време са изключително любопитни, заради своето искрено желание да насочат страната ни в спасителна посока. Историческата драма на народа ни може да бъде наречена дори трагикомична, поради неистовите ни опити да преодолеем плановите на Великите сили и на съседните Малки сили наоколо, които просто искат да ни заличат от Земята като държава и народ“, сподели още той.

Проф. Алберт Бенбасат и Румен Денев
представят „Бреговете на Бохемия“
Снимка: Стефан Рангелов

В разговора за книгата се включиха също Митко Новков, който определи романа като романище, и Бойко Ламбовски. И романът на Румен Денев, както сборникът на Ани Илков е издаден с подкрепата на Министерството на културата по програмата „Помощ за книгата“.

Във витрина до Копирния център читателите и посетителите на Националната библиотека можаха да видят книги и да прочетат избрани произведения от двамата гостуващи поети на Националната библиотека. През месец март събитията продължават с представянето на новата стихосбирка на Кръстьо Раленков „Озглавяване на живота“.

Людмил Стоянов – мълчанието и смъртта на любовта в стихосбирката му „Видения на кръстопът“

ЛАЛКА ПАВЛОВА
ДРУЖЕСТВО НА ПИСАТЕЛИТЕ - ПЛЕВЕН

Резюме: *Людмил Стоянов е изключително ерудирана личност. Поезията му, и особено символистичните текстове в неговата първа книга „Видения на кръстопът“, са адресирани към интелигентния читател, който познава творчеството на Т. Траянов, Едгар По, Лукреций, Валери Брюсов, Шекспир, Давид, Александър Блок, Хераклит Ефески, К. Балмонт, Вячеслав Иванов, от чиито произведения е заимствал фрагменти за мотото на всичките си 14 части в книгата, както и специфичните позовавания на образи от Библията и от световната история и култура вътре в отделните поетични творби.*

Ключови думи: *Людмил Стоянов, символизъм, масонство, „Видения на кръстопът“*

Когато говорим за първите десетилетия в историческото и културното битие на България след Освобождението, в съзнанието и психологическата ни нагласа натежава склонността да ги възприемем и оценим като своеобразен мост между миналото и новото време. Всеки преходен период носи в себе си смесица от амбивалентни процеси – човекът усеща, че нещо в света около него се руши и си отива безвъзвратно, което ражда амбицията му да търси нови пътища напред, въпреки колебанията и усещането на несигурност в правилността на направените избори. Това се отнася и за Георги Стоянов Златарев, бъдещ поет, белетрист, публицист, литературен критик и преводач – Людмил Стоянов, с което име той се утвърждава в българската литература.

Роден е на 6 февруари 1886 г., в неврокопското село Ковачевица, Османска империя. През 1905 г., с цялото си семейство, се установява в София. Тук животът го подлага на много изпитания – първоначално работи като тухлар, после – като репортер на в. „Пряпорец“ и „Балканска трибуна“, става съосновател на театър „Студия“ през 1923 г. и редактор на сп. „Театър-Студия“. Заедно с Гео Милев редактира сп. „Везни“ (1919 – 1922 г.), а след това с Иван Радославов и Теодор Траянов, в продължение на девет години, редактира сп. „Хиперион“ (1922- 1931 г.). Участва в Първия международен писателски конгрес в Париж (1935 г.) и във Втория – в Мадрид и Валенсия (1937 г.). Арестуван е и цензурата забранява публикуването на неговите произведения. Интерниран е, заедно със съпругата си Мария Грубешлиева, в Пазарджик (1940 – 1941 г.), а след това в Сомовит. От 1946 до 1949 г. е председател на СБП, а от 1946 – академик в БАН. Избран е за член на Световния комитет на мира (1948 г.) и десет години (от 1949 до 1959 г.) е директор

на Института за литература в БАН. През неговите 87 жизнени години пътят му преминава през много оврази, покорява върхове, пропада в пропасти, но винаги успява да намери изход от тях. Вероятно в неравните битки на своето съществуване той е черпил сили от възгледите си за същността на битието и предназначението на човешкия живот, свързани с философията на масонството. За принадлежността му към неговите структури в България говори Елена Азманова - Рударска в статията си „Случаят Людмил Стоянов: ранното творчество на поета и мистичните увлечения в България през първата четвърт на XX век“¹: „Изключително трудно, но не невъзможно, се оказва издирването на документи, удостоверяващи неговата принадлежност и тежнения в посока на тайните учения, разпространявани в България през първата половина на XX в. Една от причините е приемането на псевдоним, различен от родното, но наподобяващ достоверно име. Така Георги Стоянов Златарев е по-трудно откриваем, а като се прибави фактът, че баща му известно време се подписва „Златев“, не само личното, но и фамилното име се изплъзват. Сведения за принадлежността на Л. Стоянов към структурите на масонското учение има в архивите на МВР (Архив на МВР, VI, Л – 719, с. 1 – 133), където се съдържат множество имена на български интелектуалци“. Името му се среща в писмо от 1940 г. на група български интелектуалци масони, с копие до председателя на Народното събрание Никола Логофетов, по повод подготвяното „Допълнение на ЗЗН“². След 1944 г., като председател на СБП, подписва и писмо с предложение за амнистия на проф. М. Арнаудов.

Масонството използва езика на символите, за да насочи духовните стремления на човека към сферите на подсъзнателното и да го накара да се вгледа в себе си, да поиска да извади и мотивира волевите си прояви в посока на доброто, хуманното и възвишеното. В хода на времето масонството е създавало поредица от свои ритуали и алегии, чрез които се опитва да свърже всекидневното човешко битие с метафизичното и божественото. Осъществяването на тази връзка обаче е труден и дълъг процес. В своята статия „Пътеводна звезда“ (за неоромантизма)³ Людмил Стоянов, вече навлязъл в проблемите на поезията като отражение на живота, признава: „Нашата епоха е несъмнено една от най-бурните в историята. Тя чертае предела на два свята. Назад е жестокото царство на рационализма, на живота в царството на машините и лагера на оръжията, а напред – кой би могъл да каже какво вижда замъгленият му поглед?“. Мисля, че първата стихосбирка на Людмил Стоянов, „Видения на кръстопът“⁴, е плод именно на търсещото съзнание на поета през „замъгления поглед“ на преходното време. В личния си предговор към изданието той директно заявява, че цялата книга е написана „в духа на заветите на символизма“ с надеждата, че „умният поглед“ на читателя със сърцето си ще разбере, че „призракът на Морала и истуканът на Истината нямат място в изкуството“, защото то черпи своите добродетели от „извори по-чисти“. А това, че „истинският поет е длъжен като Атлас да вземе на раменете си духовните богатства на толкова векове...“ проличава още на нивото на подреждането на образно-емоционално-мисловните фрагменти в композиционната структура на стихосбирката.

Най-общо казано, тя съдържа Пролог, 12 озаглавени („Зарево“, „Сребърна приказка“, „Любов заходяща“, „Седем песни за луната“, „Посвещение“, „Коринтски стълб“, „Нощно слънце“, „Лазурни стъпала“, „Изпитания“, „Сянка“, „Лесът и равнините“, „Изповеди“) със свое мото цикъла от различен брой стихотворения и четири епилога, включени във финалния цикъл „Последни завети“. Книгата е посветена на Теодор Траянов „в знак на възхищение и сърдечна дружба“. Водеща е темата за любовта, която чрез начално стихотворение („Пролог“) и предпоследното („Мъртва любов“ от „Последни завети“) създава кръгова композиция на цялата книга. Именно тази обща тема оттласква стихосбирката от представата за масонството и неговата ритуална символика и приближава текстовете в нея повече към естетиката на символизма, като имагинерната същност на любовта като непознаваем феномен е подчертана с мистичната образност на екзистенциалните внушения.

Заглавието на книгата е емблематично – съдържа два знакови амбивалентни образа: на видението и кръстопътя. Виденията са нереални представи, създадени от въображението ни, и обикновено са свързани с някакви свръхестествени картини, различни фантастични същества (вещици, самодиви, веци, магьосници) или предмети, извикани в нашето съзнание в будно или спящо състояние. Те се появяват като резултат от някакво свръхестествено, емоционално наситено преживяване в моменти на стрес, на транс или като съновидение и винаги са обгърнати от тайнственост и мистицизъм. В сферата на религията видението е представяно като резултат от присъствието на Бог или на негови пратеници, като то има задачата да мобилизира и насочи усилията в определена посока, за да се заменят миналото и настоящето с една по-добра реалност, която е възможна и постижима само с доброволното участие на човека и помощта на Бога. В средновековната литература виденията обикновено са свързани с интереса на вярващия християнин към смъртта, към отвъдния живот със съдбата на грешниците в Ада и на праведниците в Рая. Често се използват в библейските текстове и апокрифите („Откровението“ на Йоан, „Видение Исаево“, „Ходене на Богородица по мъките“). В личното творчество са ни познати от „Видения“, „Призраци“, „Демон“ на Яворов, „Видения и съзерцания“ на Иван Грозев, „Съновидения“ на Георги Райчев, „Сън за щастие“ на Пенчо Славейков, „Видения из древна България“ на Николай Райнов и др.

Образът на кръстопътя също е амбивалентен. Той е пресечната точка на пътищата и своеобразен център на света, епифанно място за богоявление и откровение, поради което на него често се поставят жертвеници, параклиси, обелиски, които го превръщат в център на светлината, на добрите духове, благотелните феи или светци. В същото време кръстопътят е и място, на което се изправяме пред неизвестното, пред избора на нова посока, свързана с бъдещето. Именно поради това човекът, застанал на кръстопът, изпитва безпокойство, страх от евентуален грешен избор, има нужда от спиране на него, от време за размисъл преди окончателното поемане по новия избран път. От трета страна образът на кръстопътя е обгърнат от мистика, защото се възприема като място на магьосническите сборища, където дяволи и вещици правят своите злокобни

заклинания. При Людмил Стоянов кръстопътят има космически измерения, той свързва земното с небесното, реалното с метафизичното, поради което лирическият му човек стои на него със съзнанието за обреченост да си остане там завинаги, тъй като не може да живее вечно на земята, но и не може да достигне божественото. Затова той се чувства раздвоен между свят и антисвят, изоставен и самотен на този кръстопът, той не може като Иисус да приеме кръстната смърт, защото не е богочовек и не може да очаква евентуално възкресение. Именно поради това самотата, страданието и неудовлетвореността се превръщат във водещи мотиви на цялата книга. Това специфично емоционално състояние е акцентувано още в първото стихотворение – „Пролог“, което изпълнява функцията на програмна творба. То въвежда основната тема на стихосбирката – любовта, то представя лирическият човек на Людмил Стоянов като пилигрим сред духовните измерения на интима. Мотото от Лукреций разкрива всички онези очаквания и жажди на човек, застанал на кръстопът, изпълнен с копнеж по „цветя, до днес непознати“, но и с много съмнения и тревоги – „искам да избавя душата от суеверията на тесния път“. От общо петте, трите финални строфи на „Пролог“ представляват екзистенциални питання, на които предстои да бъдат потърсени отговорите:

И зная, в часа на смут и трепет,
когато любовта мълчи,
ти ще надзърнеш, ала шепот
дали от тях ще проличи?...

Трите екзистенциални питання обаче са въведени с глагола „зная“, което поставя нов акцент на тяхното съдържание като предварителна убеденост в събъждането на финала - целият „смут и трепет“, неуловимият бяг на надеждите имат само една възможност като бъдеще: „ще бъдат химните надгробни над безпокоен пилигрим“.

Първият цикъл, озаглавен „Зарево“, съдържа 14 елегии, обвързани с мотото от Давид: „На върбите по върховете ѝ окачихме нашите арфи“. В него са включени два важни символични образа – на арфата (инструмент на връзката между земята и небето, знак за търсенето на щастieto) и на върбата (символ на безсмъртието, на Дървото на живота, еквивалент на масонската акация). Неслучайно цикълът започва с монолог на песента (напомнящ ни „Песен на песента ми“ от Яворов), която носи в себе си „зов и надежда“, заложили в „тайните скрижали“ на „порив божествен“ („Песен“). Тя буди от сън орачи и сеячи, които трябва да положат „благодатното зърно“ в святата пазва на земята. Елегичното чувство е смекчено, действителността не е видяна като враждебна сила, а по-скоро като причина за изява на вътрешната гордост на лирическият човек, който като духовен аристократ е готов да посрещне и земните беди, и предстоящата смърт („Целина“):

И когато в нощ пустинна
вън потропа късен гост,
ще излезна, ще премина
вечния заветен мост.

Върбите („Върби“) на Людмил Стоянов сякаш стоят на границата между два свята, те посрещат и изпращат деня в гаснещите сенки на „вечер, странно-пищна“.

Тук липсват драматични и болезнени сблъсъци между човек и свят, между човек и природа, а образът на крайпътните върби възплаща вътрешните трепети и изживявания на човек, отдаден на философски размисъл, довел до съзнанието му извода за мъртвината на света, в който е положено битието му (Скръбта е призрачна, желанията – смътни, / и миналото – сън, и радостта – излишна“). Човекът в тази действителност бавно гасне, „немощен, осиротял, злочест“, и единственият изход за него е бягството в миражния свят на смъртта:

Простри, о Господи, предвечните воали,
прати ни свят покой и тишина безсменна.
Ний плачем траурни и гаснем сред печали
и чакаме ответ от нямата веселена.

Въпреки парадоксално звучащото, оксиморонно изразено очакване на отговор от „нямата вселена“, възображението гради романтична представа за отвъдния свят – в него окованата мечта ще разкъса „бронята желязна“ и ще полети като птица над „недостъпни висини“, ще се спусне „в бездни като водопад“, ще се извиси като вихрушка над бреговете и от висината ще се радва на „сини гледки“. Този имажинерен, метафизичен свят е спасението за духа на човека („Полет“):

Че кой ще каже на скръбта: иди си,
когато висне нощ, като вампир!
А нейде свети неизгледна шир,
шумят вълни и шепнат кипариси.

Древните народи са вярвали, че ако натъркаш стъпалата си със смола от кипарис, ще можеш да вървиш по водата. Кипарисът е дървото на духовните добродетели, а вечнозелените му листа – на безсмъртието, а отвъдният свят също е безсмъртен.

Във втория цикъл „Сребърна приказка“, съставен от 28 номерирани, без собствени заглавия стихотворения – масирано навлиза представата за любимата. Определянето на жанровата съвкупност на творбите като приказка в един „романтичен албум“, както и мотото от В. Брюсов „Влекат ни в царството на ласки седем бели лебеда“, в съчетание с паратекста, формират представа за някакъв друг, много по-красив свят, различен от реалния. Бялото сияйно сребро е символ на чистотата, на пречистването с помощта на божията мъдрост, а представата за приказката свързваме с детското съзнание, което не само е доверчиво, но и отворено за красотата, за любовта, за човешкото благородство и вярата в победата на доброто над злото. Неслучайно още в първото стихотворение любимата е определена като „светла жена“, съпричастна на всички изживявания на лирическият говорител – тя, заедно с него, тъжи „за далечна луна, за сребристи крайбрежни тръстики“. В представите на древните народи тръстиката олицетворява взаимовръзката между световите, между материалното и духовното, аналог е на парадигмата раждане – живот – смърт, пра-образ е на първичните води, в които се ражда, и на посоките на преобразуването и обновлението. Сякаш самото чувство в душата на лирическият говорител го променя и облагородява, затова той е „безначално“ отдаден на своята любима, запленил е от чистотата и възвишеността на нейния свят:

В бели одежди ела,
в бледни долини постой.
Ти си сребриста мъгла,
аз съм палещия зной.

Визуалната представата за нея (както в „Сън за щастие“ на Славейков) е изградена с помощта на синекдохата – нейните „поглед и вежди, и устни“ се оглеждат в бистрия вир, а присъствието ѝ разлива наоколо „аромат, цветове и любов“ и пали в него „страсти огнеструйни“. Драмата на връзката им (по подобие на Яворовото стихотворение „Сенки“) се дължи на невъзможността за реално физическо общуване, защото принадлежат на различни светове и срещите им се осъществяват само в пространството на съновиденията. Това предопределя горестта на самотата и за двамата – „Ти бродиш горестно сама...“, „твоят сън далеко бе от тук...“, „Земята е самотна като мен...“. Любовта им е едновременно „мечта и спомен“, нощите пръскат над тях „аромат и любов, и цветя“, но с идването на утрото светлината на деня руши миража на тяхната взаимност:

Ний стояхме печални, сами
на терасата, пълни с любов...
Тоя ден, що без свян разломи
светове и утехи безброй,
ще потъне в безвестност и той –
но ще чуем ли прежния зов?

За символистите е характерно да не се вълнуват от „живите проблеми на действителността“. Да, наистина поезията му е „отвлечена по съдържание“, защото неговият лирически говорител битува в други, метафизични светове. Но съвсем не е хладна! Неговите „старинни естампи“ представят едно болезнено ранено сърце от раздялата с любимата:

Мигар ще забравя, в тоя милван кът,
поглед, що ранява, устни, що горят?
Мигар е последна днешната тъга?
(„Утреник“)
А в сърце – каква печал!
Гасне сводът потъмнял.
(„Славейт“)
Аз чувах плача на скърбящо сърце
и виждах прострени към мене ръце.
Сърце ми прониза жестока стрела...
Между ни е Лета, по късна следа.
(„Лета“)

Цикълът „Любов заходяща“ съдържа осем стихотворения, определени като старинни естампи, (вид графично изкуство, създавано с помощта на различни техники върху дърво, сребро, мед, злато, бронз, което се използва най-често в иконописта). Това им категоризиране поставя над тях знак за святост, за трайно присъствие в историята на времената. Бих определила тези стихотворения като осем поплака над любовта и любимата, отнесени от водите на Лета, митичната

река на смъртта и забравата. Двамата остават в различни светове, но той, влюбеният мъж, е безсмъртен, щом е пожелал смъртта, за да бъде заедно с любимата си.

Миражните светове на Людмил Стоянов! Те са безбрежни като Вселената, дълбоки като Великата космическа река, от която идва всичко и където всичко се завръща. В нейния странен воден свят живеят удавникът, русалката и nereидите от цикъла „Седем песни за луната“ – сякаш там, на „тъмното дъно“, където треви и саз сплитат ръцете си, духът се лекува, пречиства и подмладява, в него отново затрептяват струните на желанията и чувствата. Подводният свят става пространство на един нов, различен живот, друга репрезентация на преживяното в реалността, но в никакъв случай не е мъртъв свят:

И само нощем, щом рога
възправи месец между клони,
затихват порив и тъга,
мечти раздилят небосклони.

Тогаз запявам и венци
плетат надежди възродени -
и спомням рицари-бойци
и кръстоносци вдъхновени.

(„Русалка“)

В миражните светове на Людмил Стоянов и „невъзможното беше възможно, и възможното беше мечта“ (мото към цикъла „Посвещение“ от А. Блок). В тях дори сред „смъртния ужас“ възпламват и се възраждат като вечно нови „пурпурните огньове“ на любовта. Сред синия оазис на сънищата се понасят мелодиите на „цимбали и тимпан“, а изгубената царкиня отново покорно влиза в здрачните зали, за да „угаси в сърце печали“ и да утоли своята „страстна жажда“ („Сън“). Въпреки че книгата на Людмил Стоянов е издадена една година преди публикуването на новите изследвания върху психиката на З. Фройд, миражните му светове сякаш са изградени точно върху неговото разбиране за несъзнателното („психични процеси, които засягат активното поведение, но въпреки това не достигат до съзнанието на засегнатия индивид“ – З. Фройд, „Несъзнателното“, 1915 г.). В тях оживяват Орфей и Евредика, Антоний и Клеопатра, Пенелопа и Одисей, Парис и Елена, Язон и Ариадна, Дон Жуан, Дафнис и Хлоя, Иполит и Федра... „Простряна пространно и щедро“, реката Лета вместо забравя възражда всичко случило се отново, тя е като „неведома майка, която отрежда / и в смъртта, и в живота безсметна печал:

Бях аз в мрака на Ереба – там ме образ скъп зове –
при пустинните, безмълвни задлетьски брегове.
Чух гласът вълшебно-светъл, сладък звук и близък зов,
и заклех аз бога с песен, възкресих те, о любов!

(„Орфей“)

Макар и да го казват понякога на шега, мнозина от поклонниците на точните науки твърдят, че Бог е бил отличник по математика и е създал цялата Вселена, с нейната жива и нежива природа, върху основата на Златното сечение. И че именно по негово внушение архитектурните паметници на Древен Египет и тракийските светилища, както и голяма част от предметите за бита, са създадени по неговата

пропорция, за да издържат на бурите на Времето и Природата. Затова и Леонардо да Винчи (1452 – 1519) е използвал цифровия ред на Фибоначи при създаването на своите гениални картини „Тайната вечеря“ и „Мона Лиза“, а френският поет-символист Пол Валери ги увековечава в словото на своята „Песен на колоните“:

Ние едновременно пеем
и крепим небесата!
Дъщери на златните числа,
врати към небесните закони...
Ние прекосяваме времената,
а стъпките на сияйните ни тела
са неизразими...

Масонството, като зидарско и просветителско тайно общество, също издига в култ символиката на Златното сечение, което е приложено в част от неговите най-важни символи – храм, колони, правоъгълен килим. И ако търсим някаква масонска символика в книгата на масона Людмил Стоянов „Видения на кръстопът“, ще я открием преди всичко в начина на подреждането на нейните композиционни части, подчинено на логиката на цифровия ред на Фибоначи. В центъра на Златното сечение, той е поставил цикъла „Нощно слънце“, изградено при това от 8 номерирани фрагмента. Оксиморонът в заглавието, както и мотото от К. Балмонт „Аз целият съм огън, щом обичам, / аз – светъл бог съм, щом целувам“, също са знакови. Защото ако цитатът от Балмонт издига в култ огнената, възраждаща сила на любовта, то паратекстът на цикъла създава нагласа за угасването на нейната светлина сред мрачната нощ на човешкото битие. Такива противоречиви внушения, акцентуващи важен преломен момент, носят и стихотворенията, включени в цикъла:

*

В странния час на безумство и шемет,
час на възторг и безпаметна сладост,
ангели светли над нас се въземат,
лебеди бели вещаят ни радост.

*

Кога замиращ бледна и смутена
под слънцето на смутни грехове,
в очите ти аз виждам отразена
скръбта на невъзвратни светове.

*

Чезне безсилен живота,
гасне невнятен въпрос...
Ти си печална Голгота,
аз съм – разпънат Христос!

След този възлов момент на първи разочарования и крушения, постепенно в стихотворенията от следващите цикли на книгата, лирическият човек на Людмил Стоянов започва да се вглежда в детайлите на живота и в своето обкръжение – в жената, в която е влюбен, в приятелите и отношението им към него, опитва се да търси нови, по-успешни пътища за реализиране на духовните си възжелания, но така и не успява да постигне някакъв удовлетворяващ резултат. А времето сякаш лети и годините се изплъзват без значима стойностна следа след себе си:

Изминах четвърт век; и гаснат безвъзмездни
надеждни светлини, през мрака що видях;
и пъплят мойте дни, безлични, безполезни;
животът ми е труден, и любовта ми – грях.
(„Истината“)

Зная, ти си моя, бледна и стидлива,
но кога пред други хвърлиш свята жар,
кой ще спре ръката с възглас: не убивай?
Мълния ще бъде, ласка мълчалива,
ален, като рана, острият ханджар.
(„Греховете“)

Като водещи образи, включени в паратекста на стихотворенията, навлизат тъмните сили на мистични същества. Лирическият човек на Людмил Стоянов, застанал под смрачения от нещастията небосвод на живота си, достига до извода, че небето се управлява от Богове, а хората – от Демони. Мракът на нощта все по-плътно се спуска над него, дори нощният обитател на гората – бухалът – някога възприеман като знак за мъдрост и ерудиция, сега за него се превръща във выпльщение на тъмните свръхестествени сили на магьосничеството, превъплътител се е в демон: Аз бях смутен: на шир подземан, / шумеше вятър ледено буен. / Къде бе той, среднощен демон / из тоя хаос огнеструен? („Бухал“). Ангелите са престанали да бъдат божии пратеници на доброто, те са слепи за човешкото страдание и затварят хората в „безплодни сипеи“, в „блата нерадостни“ („Бродят хора гърбави, пълни с отчаяние, / от небето сумрачно чакат те спасение“) и вместо да наказват грешниците, ангелите опрощават „грехове мерзостни и сладострастни“. Нощта на злото постепенно покрива със своя черен плащ всичко, а Бог е безразличен към случващото се:

От век на век ти хвърляш черна тайна,
в венец от мълнии, неумолим Титан!
На наште скърби пясъчния океан
немей пред теб в молебствие безкрайно.

...

Ти в вечността си – свинкс, завзрян на стража!
И в твойта непонятна глъбина
що значим ний – браздици светлина!
И твойте вечни руни що ще ни разкажат?
Ний в тесен лабиринт вървим по здрач
и там, на изхода, стои палач.
(„Сонет Господу“)

Смъртта вече не тревожи никого, Каин е придобил нови сили, защото някогашният гняв Господен срещу него вече е „прегорял“ („Каин“). Мълчание в предусещане на близостта на смъртта обгръща всичко – „реката, бора, хладния гранит, сурови сипеи пустинни“. Човекът чака чудото на избавлението, но вместо него чува ридания на птиците и плача на тръстиките, прерязани от острието на „коса стоманена“ („Нощ една“). И идва най-голямото разочарование от Бога, който го изоставя в най-важния за него момент – Духът му е застанал на кръстопътя и трябва да избере посока за бъдещето си:

Той бе всеблаг, Той бе всесилен,
над мен бе сложил братска длан;
но, с тайни користни обилен,
Духът ми дръзна в път избран.
Тогава, в страх от буйствен трепет,
настигна ме безумен час:
чух ужаса на грозен шепот
и укора на страшен глас.

Видях разсипан моя стожер
и гръм ми палми разломи;
над мене Той вериги сложи,
разпръсна около тъми;
духът ми насели в пустиня,
за смях на моя чист народ,
в гореща пепел ме зарина
и ми отсече път и брод.

(„Той“)

От този момент нататък лирическият човек на Людмил Стоянов се чувства като жив мъртвец сред духовни мъртъвци, животът губи смисъла си, защото се превръща в унижително вегетиране – „самин в безприютните бездни на битието“, в дните на „смут и горест безизходна“, когато е загубил и „милостта Господна“, той търси помощта на ангела на смъртта: „Ела в нерадост непрогледна, / сложи целувка на уста – / всепримираща, последна!“. И тогава се случва най-страшното – не любимата, в чиито обятия винаги е търсил наслада и утеха в радост и тъга, а Любовта се оказва мъртва:

От сладостно ехо отново примамен,
заглъхва и чезне прощалният зов.
И гасне, и гасне последният пламен
на мъртва любов.
О, дай ненаситните устни, разстилай
коса тъмнорунна над свилен покров!
Над нас е забрава крило наклонила.
О, мъртва любов!
(„Мъртва любов“)

Людмил Стоянов е изключително ерудирана личност. Той никога не си служи с прекия, директен изказ на мисълта. Богатството на неговите познания му позволява да я загатне или акцентува с някаква алегория, метафоричен образ, аналогия с някакви други обекти или събития, със символи от различни културни и исторически сфери, да подчертае важността на мисълта си с ярък оксиморон или анжамбман. Поезията му, и особено символистичните текстове в неговата първа книга „Видения на кръстопът“, са адресирани към интелигентния читател, който познава творчеството на Т. Траянов, Едгар По, Лукреций, Валери Брюсов, Шекспир, Давид, Александър Блок, Хераклит Ефески, К. Балмонт, Вячеслав Иванов, от чиито произведения е заимствал фрагменти за мотото на всичките си 14 части в книгата, както и специфичните позовавания на образи от Библията и от световната история и култура вътре в отделните поетични творби. А може би целта му е била да подтикне и своите читатели да потърсят информация, да се запознаят и те с акцентуваните от него автори и семантичните пластове в тяхното творчество.

Бележки:

¹ АЗАМАНОВА - РУДАРСКА, Елена. Случаят Людмил Стоянов: ранното творчество на поета и мистичните увлечения в България през първата четвърт на XX век. В: *Библиотека*, 2022, бр. 4-5, с. 92-106. ISSN 0861 - 847X

² БОГДАНОВ, Иван. *Синовете на вдовицата: масонство и масони*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 1994, с. 123. ISBN - 954-07-0113-9

³ СТОЯНОВ, Людмил. Пътеводна звезда (за неоромантизма). В: *Хиперион*, 1923, бр. 1. ISSN - 2603-5235

⁴ СТОЯНОВ, Людмил. *Видения на кръстопът*. София: Гутенберг, 1914.

Литература:

АЗАМАНОВА - РУДАРСКА, Елена. Случаят Людмил Стоянов: ранното творчество на поета и мистичните увлечения в България през първата четвърт на XX век. В: *Библиотека*, 2022, бр. 4-5. ISSN 0861 - 847X

БОГДАНОВ, Иван. *Синовете на вдовицата: масонство и масони*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 1994. ISBN - 954-07-0113-9

СТОЯНОВ, Людмил. Пътеводна звезда (за неоромантизма). В: *Хиперион*, 1923, бр. 1. ISSN - 2603-5235

СТОЯНОВ, Людмил. *Видения на кръстопът*. София: Гутенберг, 1914.

References:

AZAMANOVA - RUDARSKA, Elena. Sluchayat Lyudmil Stoyanov: rannoto tvorchestvo na poeta i mistichnite uvlechenia v Bulgaria prez parvata chetvart na HH vek. In: *Biblioteka*, 2022, br. 4-5. ISSN 0861 - 847X

BOGDANOV, Ivan. Sinovete na vdovitsata: masonstvo i masoni. Sofia: Univ. izd. „Sv. Kliment Ohridski“, 1994. ISBN - 954-07-0113-9

STOYANOV, Lyudmil. Patevodna zvezda (za neoromantizma). In: Hiperion, 1923, br1. ISSN - 2603-5235

STOYANOV, Lyudmil. Videnia na krastopat. Sofia: Gutenberg, 1914.

LYUDMIL STOYANOV – THE SILENCE AND DEATH OF LOVE IN HIS POETRY COLLECTION “VISIONS AT THE CROSSROADS”

Abstract: *Lyudmil Stoyanov is an extremely erudite person. His poetry, and especially the symbolist texts in his first book “Visions at the Crossroads”, are addressed to the intelligent reader who knows the work of T. Trayanov, Edgar Allan Poe, Lucretius, Valery Bryusov, Shakespeare, David, Alexander Blok, Heraclitus of Ephesus, K. Balmont, Vyacheslav Ivanov, from whose works he borrowed fragments for the motto of all his 14 parts in the book, as well as the specific references to images from the Bible and from world history and culture within the individual poetic works.*

Keywords: *Lyudmil Stoyanov, symbolism, freemasonry, “Visions at the Crossroads”*

LALKA PAVLOVA
SOCIETY OF WRITERS
27, „BELASISTA” PLEVEN, BULGARIA
L.PAVLOVA49@GMAIL.COM

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ почете паметта на св. Константин Кирил Философ, един от патроните на институцията

ЗОРНИЦА ЖЕЛЕВА
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ.СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

На 14 февруари отбелязахме 1156 години от успението на св. Константин Кирил Философ, един от патроните на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. В този ден десетки читатели получиха отпечатано послание с част от Похвалното слово, написано от св. Климент Охридски за блажения отец и славянски учител Кирил Философ вероятно в края на IX в.

Нека и читателите на списание „Библиотека“ си го припомнят:

„Ето възсия пред нас, христороубци, светозарната памет на преблажения наш отец Кирил, нов апостол и учител на всички земи! Възсия с благочестието и красотата си като слънце, що осветява с божествените си лъчи цялата вселена. Божията Премъдрост си съгради в сърцето му храм... Неговите пречестни пръсти създадоха духовни органи и ги украсиха със златозарни букви. Чрез тези богогласни уста се напоиха жадуващите за разум Божи. Чрез тях се насладиха мнозина, приемайки жизнена храна. Чрез тях Бог обогати с благоразумие много народи, за които бе изпратен този нов апостол.

Затова аз облажавам, о преблажени отче Кириле, твоите устни, чрез които изтече духовна сладост за моите уста. Облажавам този многогласен език, който възсия за моя народ със зарята на трибезначалното божество и прогони греховния мрак. Облажавам многопресветлото ти лице, озарено от Светия Дух, чрез което възсия за моето лице благоразумната светлина и многобожната измама се изкорени. Облажавам златозарните ти очи, чрез които се премахна за моите очи неразумната слепота и възсия благоразумната светлина. Облажавам ангелските ти зеници, озарени от божествената слава, които прогониха сърдечната ми слепота. Облажавам пречестните ти ръце, чрез които се изля върху моя народ благоразумен облак, който напои с боготечна роса изгорелите от греховна суша наши сърца. Облажавам богодвижимите ти пръсти, чрез които се написа за моя народ свободата от греховното иго. Облажавам светозарната ти утроба, от която изтече за моя народ животворната вода, слизаща свише чрез твоите молитви. Облажавам светозарните ти нозе, с които обиколи като слънце целия свят, проповядвайки боговдъхновеното учение. Облажавам златозарните ти стъпки, чрез които насочи нашите заблудени стъпки към правия път. Облажавам твоята пресветла душа, чрез която моята душа се изцери от греховните недъзи и чрез духовните слова се всели разум в нашите сърца. Облажавам богодвижимите ти пръсти, чрез които се написа скритата за мнозина Божия Премъдрост и се откриха благоразумните

155 години от прокламирането на султанския Ферман за учредяване на Българската екзархия

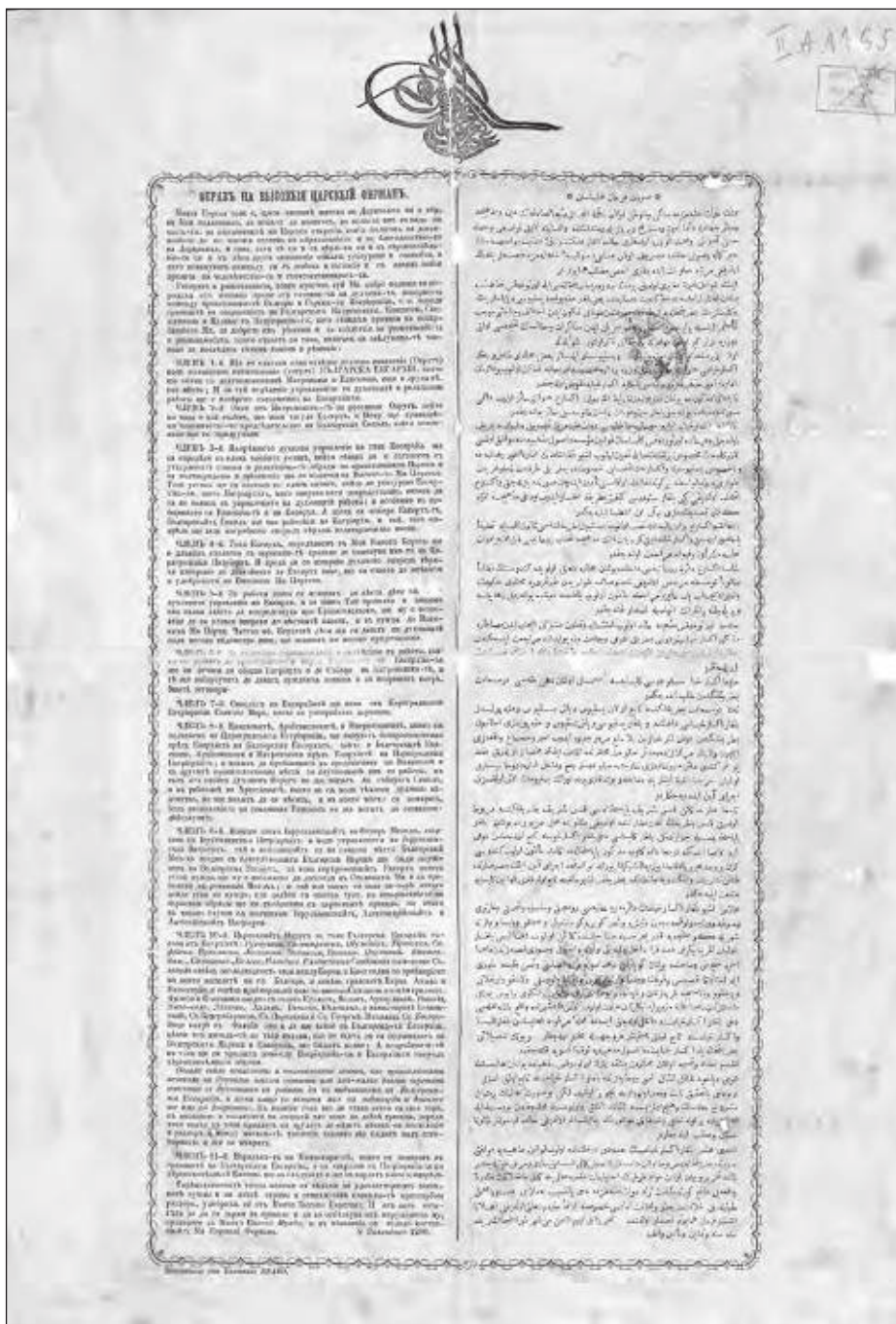
МИЛЕНА ТАФРОВА

От 28.02.2025 г. до 31.03.2025 г. в Зала „История на книгата“, в поредицата документални изложби „Книжовен калейдоскоп“, по повод 155 години от излизането на Фермана за учредяване на Българската екзархия, читателите ще могат да видят документи и фотографии от фонда на Българския исторически архив при НБ.

На 27 февруари 1870 г. почти половинвековната упорита и последователна борба срещу Цариградската патриаршия достига до своя щастлив завършек. По силата на изданието от султан Абдул Азис Ферман за учредяване на Българската екзархия е възстановена изгубената още през XV в. българска църковна независимост.

Дългият и осеян с много трудности път към създаването на първата официално призната общобългарска институция в Османската империя води началото си от ограничени прояви на съпротива срещу гръцкото духовенство във Враца, Скопие, Самоков, Стара и Нова Загора и други български градове през 20-те и 30-те години на XIX в. Тези локални конфликти се развиват до организирано църковно-национално движение с дефинирана програма, преминават през издаването на султанските реформени актове – Хатишериф от 1839 г. и Хатихумаюн от 1856 г., за да се стигне до дръзкия акт на скъсване с Патриаршията, известен като „Великденската акция“ от 3 април 1860 г., когато митрополит Иларион Макариополски съзнателно не споменава името на цариградския патриарх по време на службата в храма „Св. Стефан“ в Цариград.

По-нататъшният развой на събитията, серия български прошения за независима църква, както и външни влияния, подтикват турското правителство към инициатива за решаване на българо-гръцкия църковен спор. При тези обстоятелства, на 28 февруари 1870 г., великият везир Али паша връчва на цариградските български първенци подписания ден по-рано султански ферман, който дава живот на мечтите на поколения българи. По своята същност и проявление разпоредбите на височайшия административен акт имат историческо значение. Признава се правото на самостоятелна църква под формата на екзархия, предоставя се духовен и културен суверенитет на подвластния български народ и се очертават границите на българското етническо землище. Неволно съвпадение и любопитен факт е, че дългоочакваният указ е оповестен в навечерието на 1000-годишнината от основаването на Българската православна църква (4 март 870 г.).

Високият царски ферман. Снимка: Стефан Рангелов
НБКМ – БИА, ПА. 1195

В навечерието на 3 март...

Съвместна изложба на Националната библиотека и Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“ – „В памет на безсмъртните...“, посветена на българските опълченци

**РАДОСЛАВ СПАСОВ
ИВЕТА РАШЕВА**

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „Св.св. Кирил и Методий“

Българското опълчение е създадено по настояване на българската емиграция и е включено в състава на Дунавската армия. Първоначалният му състав е от шест дружини, а до края на бойните действия в редиците му са включени още шест дружини, с обща численост над десет хиляди човека. Окомплектоването му е осигурено със средства на българската емиграция и руските славянски комитети. На 6 май 1877 г. жителите на град Самара подаряват на опълченците бойно знаме в техния лагер край румънския град Плөөщ. То е било изработено още през 1876 г. за Априлското въстание, но остава в историята като Самарското знаме. Командването на опълчението е поверено на генерал Столетов.

Опълчението е включено в Предния отряд на руската армия и взема участие в едни от най-важните и тежки сражения срещу османските войски при Нова Загора, Стара Загора, Шипка и др. В битките българските доброволци показват изключителни войнски качества и героизъм. Така се превръщат в идеал за следващите поколения български войници.

Българският исторически архив при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ разполага с лични документи на опълченците, които се пазят в техните пенсионни дела. Най-значими като исторически извори са свидетелствата им за служба в състава на Българското опълчение, съдържащи печата на Опълчението и подписа на командира на дружината. Много са и документите, които се отнасят до молби за отпускане на поборническа пенсия, както и последвалите решения на пенсионния съвет при Министерство на финансите, които отпускат пенсиите на заслужилите поборници за българската свобода. Не са малко историческите извори, в които има данни за семейното и материално положение на ветераните, както и за участието на някои от тях в последвалите войни за решаването на националния въпрос.

На 27 февруари 2025 г. в Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ се откри изложба „В памет на безсмъртните...“, която е посветена на подвига на българските опълченци, участници в Руско-турската освободителна война от 1877-1878 г. Тя е реализирана съвместно между Библиотеката и Националния парк-музей „Шипка-Бузлуджа“.

Включва 15 акварелни портрета на опълченци – ветерани от Освободителната война, нарисувани от габровския художник Стефан Ковачев в периода 1927-1931 г. Опълченците от портретите са записани в първите пет дружини на Българското опълчение, като повечето от тях са участници в сраженията при Стара Загора, Шипка и Шипка-Шейново. Експозиционните табла пък разказват личната история на лицата от портретите – биографични данни, участие и принос в редиците на Българското опълчение, живот и дейност след Освобождението. Акцент в изложбата са оригиналните Свидетелства за служба в редиците на Българското опълчение, съдържащи печата на Опълчението и подписа на командира на дружината. Във витрините към изложбата фигурират снимки и архивни документи, ордени и медали, с които опълченците са награждавани в следващите десетилетия.

Пред микрофона на д-р Ивета Рашева директорът на Националния парк-музей „Шипка-Бузлуджа“ – д-р Чавдар Ангелов – сподели:

– Д-р Ангелов, Кажете ни нещо повече за изложбата?

– Автор на изложбата е Даниела Димитрова. Нашият музей притежава 30 портрета, техният автор Стефан Ковачев е роден в едно севлиево село, завършва Националната художествена академия и после преподава в Априловската гимназия в Габрово. Идеята му е била да нарисува живите в средата на 20-те години на миналия век поборници от Шипка. Първите портрети са изложени през 1929 г. в Априловската гимназия в Габрово, а две години по-късно пък в София, като дори към изложбата има издаден каталог. Нарисувани са общо 150 портрета, днес от тях 100 са във фонда на Националния военен музей, останалите са при нас.

– Разбираме ли свободата и искаме ли да бъдем свободни хора?

Лично за мен свободата има два основни белега – единият е да вземаш сам решения, а другият – да имаш готовност да отговаряш за това, което си решил да направиш и си го направил. Пожелавам ви да се чувствате по-свободни по дух, свободни граждани. Уверявам ви, че и опълченците са имали спорове помежду си, но в моментите, когато е трябвало да бъдат заедно, са били като юмрук и са задръжали Шипченския проход, а точно така е спечелена войната. Скъпо е да бъдеш свободен човек! Скъпо е да бъдеш и свободен гражданин!

– Продължават ли днешните деца да научават какво се е случило на Шипка от „Епопея на забравените“ на Вазов?

– Имаме статистика, че всяка година 30 000 ученици идват тук. Много често пред паметника се рецитират части от епичните стихове „Опълченците на Шипка“ на дядо Вазов. Хиляди хора годишно продължават да идват на върха, това значи незабравя. Ние, българите, помним какво се е случило.

– Онзи, който не познава миналото, има ли бъдеще?

– Който не познава историята, географията и родния си език, няма бъдеще! Министерството на културата е изработило проект за реставрация на паметника на Шипка, той няма да бъде съборен.

– Нека кажем на читателите в заключение и как се стигна до тази изложба тук, в Централното фоайе на Националната библиотека?

– Изложбата е плод на един договор, сключен миналата година, през месец август, между Националната библиотека и Националния парк-музей „Шипка-Бузлуджа“. Това е второто ни съвместно събитие в рамките на последната половин година.

– Към нас се приближава развълнувана колегата д-р Мария Бранкова, сигурно и тя иска да ни каже нещо?

М. Бранкова:

– Прядядо ми Христо Макасчиев на 18 годишна възраст се записва като доброволец в Опълчението, участва в защитата на Шипка (Шейновска битка). По време на Сръбско-българската война отива пък доброволец при Гургулят и Три Уши. Бил е изключителен родолюбец. След Ньойския договор се преселва в София, където получава като награда медали и място, в покрайнините на София, където да построи къща за семейството си. Даденото място се намира в местността Корубаглар (на турски: лозя в гори), която по-късно се превръща в столичния квартал Лозенец.

– Благодаря за това „включване“, Мария, виждам как изложбата не само информира, но и събужда спомени. Честит празник, колеги!

Разговора води Ивета Рашева
Снимки: Стефан Рангелов

Стоян Петров –
опълченец от 1 дружина,
рисуван 1927 г.

Димитър Николов Шумелов –
опълченец от 5 дружина,
рисуван 1927 г.

Костадин Петров Велчев –
опълченец от 2 дружина,
рисуван 1931 г.

Петър Иванов Ножаров –
опълченец от 3 дружина,
рисуван 1931 г.

Михаил Евтимов Манчев –
опълченец от 2 дружина,
рисуван 1931 г.

Никола Димов –
опълченец от 1 дружина,
рисуван 1931 г.

Тодор Чолаков –
опълченец от 4 дружина,
рисуван 1931 г.

Иван Михайлов Калинов –
опълченец от 4 дружина,
рисуван 1931 г.

Иван Янков Крайски –
опълченец от 4 дружина,
рисуван 1931 г.

Трайко Стаменков Славков –
опълченец от 2 дружина,
рисуван 1931 г.

Алекси Захариев Казанджиев –
опълченец от 2 дружина,
рисуван 1931 г.

Лазар Колчев Пецев –
опълченец от 4 дружина,
рисуван 1931 г.

Драган Стоянов Драганов –
опълченец 2 дружина,
рисуван 1930 г.

Стефан Рашков Блъсков –
опълченец 4 дружина ,
рисуван 1931 г.

Константин Трифонов Каранешев –
опълченец 3 дружина,
рисуван 1927 г.

Стефан Паскалев Попов –
опълченец от 3 дружина,
рисуван 1930 г.

Кирил Димитров Киров –
опълченец от 1 дружина,
рисуван 1931 г.

Петър Генев Карауланов –
опълченец от 4 дружина,
рисуван 1927 г.

Сто и петдесет години от излизането на първия брой на Ботевия вестник „Знаме“

ВИКТОРИЯ РАХИЛОВА
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме: Статията е посветена на сто и петдесетата годишнина от издаването на вестник „Знаме“. В текста е проследена и представена историята на периодичното издание. Разгледано е тематичното му съдържание. Приложен е разнообразен архивен масив, свързан с редактирания от Христо Ботев публицистичен орган. В края на 2024 г. Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ отбелязва годишнината от издаването на първия брой на в. „Знаме“ с документална изложба, част от тематичната поредица „Българска периодика“.

Ключови думи: Христо Ботев, вестник „Знаме“, архивен масив, документална изложба

Ил.1

Първият брой на вестник „Знаме“,
8 декември 1874.

На 8 декември 1874 г. излиза от печат първият брой на вестник „Знаме“ (Ил.1)¹. По случай сто и петдесетата годишнината от издаването му (декември 2024 г.) Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ представи документална изложба². Тя е част от поредицата „Българска периодика“. Сред експонираните в нея архивни единици са отделни броеве на периодичното издание и снимки на неговия редактор Христо Ботев (1848 – 1876). Изследователски интерес представляват подредените в изложбени витрини документи, свързани с историята на вестника, съхранявани в богатите колекции на Националната библиотека (Ил.2).

След спирането на Каравеловата „Независимост“ на 12 октомври 1874 г., печатен орган на Българския революционен централен комитет (БРЦК) става „Знаме“ – „вестник политически и книжевни“. Списание и издаван е в Букурещ от революционера-поет Христо Ботев (Ил.3). Благодарение на дръзкото публицистично перо на своя

редактор, „Знаме“ прави опит да наложи идеите си като трибун на българското националноосвободително движение³.

Ил.2

Изложбена витрина по повод 150 години от издаването на първия брой на в. „Знаме“. Национална библиотека. Снимка: Стефан Рангелов

Ил.3

Христо Ботев (1848 – 1876), редактор на вестник „Знаме“.
НБКМ – БИА, С 2826

От Ботевото „Знаме“ излиза една годишнина с 27 броя. Издава се веднъж седмично, в периода между 8 декември 1874 и 14 септември 1875 г. Относно периодичността му на издаване е коректно да се посочи, че с изключение на броевете от 12 до 18, които се появяват на бял свят в петъчни дни⁴, останалите 21 бр. се отпечатват всяка неделя. Годишният абонамент за книжното тяло е 14 франка за територията на Румъния. За Българско и Сърбия цената му възлиза на 17 ½ фр. годишно. Желаетелите в Австрия читатели могат да получат периодичното издание срещу предплата от 16 франка⁵. Вестникът има среден по големината формат. Обемът му възлиза на четири страници⁶.

Броевете от 1 до 11 (8 декември 1874 – 16 март 1875) се издават в печатница „Свобода“ на Любен Каравелов (1834 – 1879), (Ил.4). След окончателния разрыв в отношенията между Ботев и Каравелов (януари – март 1875 г.)⁷, от 12 до 18 бр. на емигрантския седмичник (28 март – 30 май 1875) се набират в печатницата на сърбина А. Андрич. От 19 до 27 брой на в. „Знаме“ (22 юни – 14 септември 1875) пък се издават в самостоятелна печатница, закупена от Хр. Ботев⁸ (Ил.5). Редно е да се отбележи, че последните три броя на седмичника, т.е. 25, 26 и 27, не са редактирани от Ботев. Периодът на издаването им, втората половина на август – средата на септември 1875 г., съвпада с пътуването на калофереца до Одеса. Там той трябва да търси съдействие от войводата Филип Тотю (1830 – 1907) за готвеното в края на лятото на същата година всенародно българско въстание⁹.

Ил.4

Къщата, в която живее Любен Каравелов в Букурещ.

Тук са отпечатани броевете от 1 до 11 на в. „Знаме“.

НБКМ – БИА, С I 6236

Ил.5

Писмо от Христо Ботев до Георги. Х. Ботев настоява за откриване на нова печатница за в-к „Знаме“. Букурещ, 1875 г. НБКМ – БИА, II В 8363

Съдържанието на вестник „Знаме“ е организирано в 26 статии, 47 дописки, вътрешни и външни новини. Те от своя страна са разпределени в рубрики и прегледи. Към отделни броеве, като подлистници, са включени „Записки за България и българите“ от Л. Каравелов¹⁰ и повестта „Кърджали“¹¹. Неин автор е полският писател и офицер Михаил Чайковски (1804 – 1886), известен още като Садък паша. Творбата му е преведена на български език от Стефан (1854 – 1890), брат на Христо Ботев. По страниците на революционния орган се среща един-единствен фейлетон: „Политическа зима“, написан от Хр. Ботев¹², както и три стихотворения, едно от които на Стефан Стамболов (1854 – 1895)¹³.

Макар и разнообразни, материалите, публикувани по страниците на в. „Знаме“, са с обединяваща тема: революционната пропаганда. В това отношение правят впечатление уводните редакторски статии. Те разглеждат въпроси относно положението в българските земи, националноосвободително ни движение, Източния въпрос и др. Политическият преглед на седмичника отразява и случващото се на Балканския полуостров към средата на 70-те години на XIX в. В последните броеве на изданието акцентът е поставен върху заформящата се Източна криза с началото на въстанието в Херцеговина и Босна от лятото на 1875 г.¹⁴.

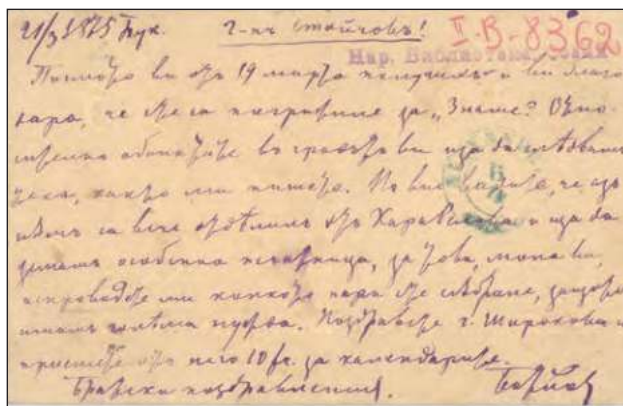
Ботевият вестник не остава безмълвен за проявите в българския културно-просветен и обществен живот. Публицистичният орган заема крайно и дръзко отношение спрямо издаваните по това време родни вестници и списания. Следи зорко появяващата се оригинална и преводна литература. Влиза в остра полемика със сръбския в. „Исток“¹⁵ и списвания на румънски език български вестник „Балканул“, с редактор Кириак Цанков (1847 – 1903)¹⁶. Интересува се от изграждането и развитието на родни училища, читалища и дружества. Отразява съобщения за културни празненства, подчинени на освободителната идея. Изказва се недоброжелателно за намесата на чорбаджии и интелектуалци в уреждането на учебните въпроси. Отхвърля категорично проекта на реформатора и дунавски валия Мидхат паша (1822 – 1884) за обединяване на османските и българските училища: инициатива, която би дала възможност за организиране на българските училища на по-високо ниво, включвайки в тях разнообразна и модерна учебна програма. По страниците на вестника се срещат отзиви и рецензии на учебна книжнина, обявления за търсене на учителско място и бележки за дейността на Българското книжовно дружество в Браила¹⁷.

Поместените в „Знаме“ публицистични материали излизат главно изпод перото на неговия издател Христо Ботев. Дописки до редакцията идват предимно от Цариград¹⁸, Болград¹⁹ и дори Диарбекир²⁰. От българските земи дописниците са основно от Русе²¹. Абонатната мрежа на седмичника в средите на българската емиграция се ограничава до седем румънски града (Ил.6 и Ил.7). Вестникът има по един абонат в Белград, Прага, Николаев и Одеса²².

Ил.6

Разписка, връчена на Христо Сяров от Гюргево за платения му абонамент за в. „Знаме“, 1875г. НБКМ – БИА, ПВ 8133 А, л. 1.

Ил.7

Пощенска карта за абонамент на Георги Стойчев от Александрия за вестник „Знаме“, 1875 г. НБКМ – БИА, ф. 99, ПВ 8362

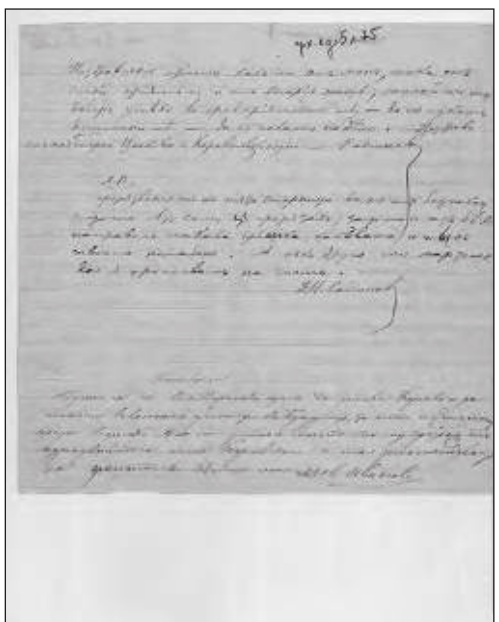
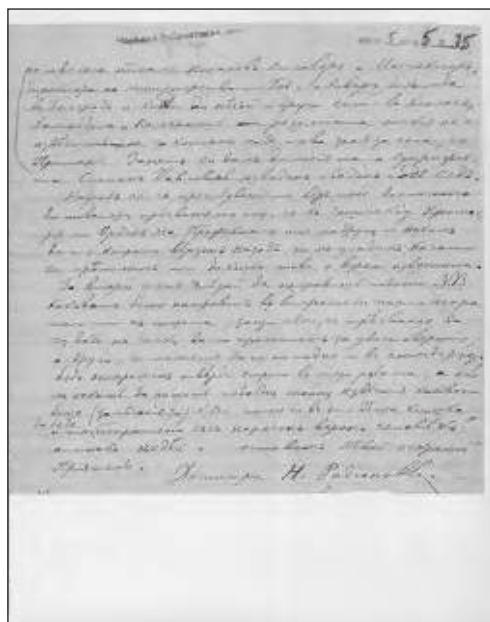
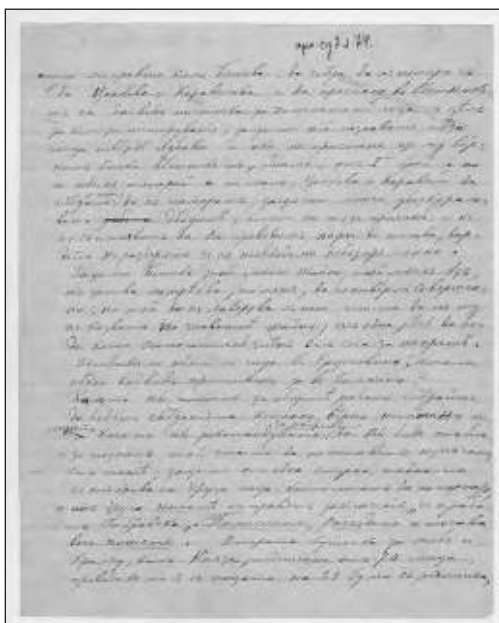
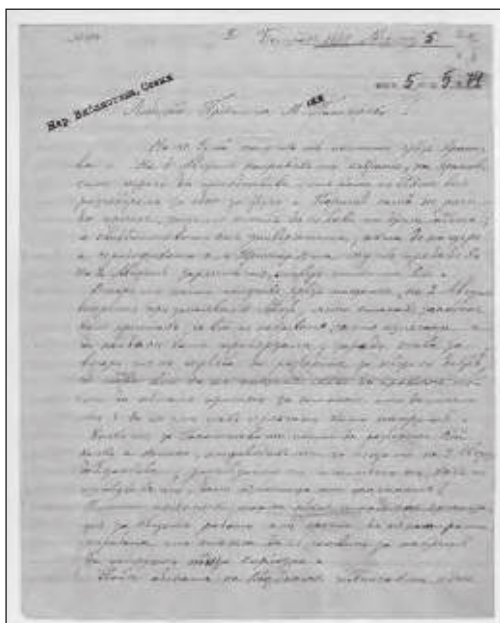
Сред абонатите на вестник „Знаме“ са Панайот Хитов и Кириак Цанков. (Ил.8 и Ил.9). Като опитни революционери те вземат активно участие в националноосвободителното ни движение, редом с което изразяват и позиция спрямо ескалирания в началото на 1875 г. идейно-личностен конфликт между Л. Каравелов и Хр. Ботев. Разделението в комитетските среди и изострящите се политически борби между „стари“ и „млади“ оказват неблагоприятно влияние върху родната ни емиграция в Румъния²³. Ангажирани и притеснени за хода и съдбата на предприетото дело, сподвижниците около Каравелов и Ботев изразяват различни идеи с цел помиряването им (Ил.10).

Ил.8 и Ил.9

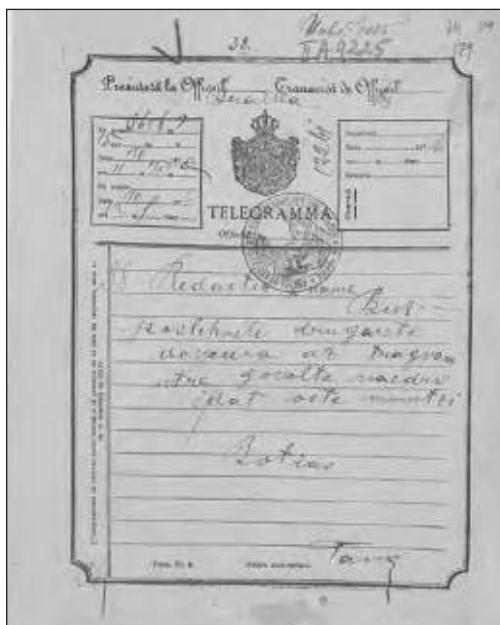
Панайот Хитов и Кириак Цанков. Абонати на вестник „Знаме“.
НБКМ – БИА С 1165; НБКМ – БИА С1142

Опитите за подобряване на комитетските първенци не дават резултат. Неуспешният завършек на старозагорските бунтове довежда през есента на 1875 г. до поредната криза в средите на БРК (Ил.11). През септември с. г. Ботев преустановява издаването на в. „Знаме“ и подава оставката си като член на комитета²⁴. С това е сложен край на най-дълго излизащият изпод редакторската ръка на Христо Ботев вестник. Към днешна дата течение от годишнината на в. „Знаме“ е част от сбирката „Български старопечатни книги и периодични издания 1806 – 1878 г.“, принадлежаща на фонд „Старопечатни, редки и ценни книги“ към Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Свободен достъп до отделните броеве на вестника е предоставен чрез платформата на Дигиталната библиотека на Националната библиотека.

Ил.10

Писмо от Димитър Радионов до Михаил Паничерски в Букурещ. Във връзка с писмо от Панайот Хитов до Кириак Цанков, новозаписани абонати за вестник „Знаме“, 1875 г.
НБКМ – БИА, ф. 5, а. е. 5, л. 74–75.

Ил.11

Телеграма от Христо Ботев до редакцията на в. „Знаме“, 1875 г.
НБКМ – БИА, II А 9225

Бележки

¹ Източник на включените изображения в статията – *Дигитална библиотека на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“*. Онлайн ресурс.
Достъпен на: <https://www.nationallibrary.bg/www/дигитална-библиотека/> [прегледан 2025-01-16].

² Съобщение за документалната изложба: вж. сайта на Националната библиотека. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://www.nationallibrary.bg/www/2024/11/27/2-декември-6-януари-източно-фоайе-150-год/> [прегледан 2025-01-16].

³ МИТЕВ, Пламен. *Българският революционен комитет 1875*. София: ЛИК, 1998, с. 27-29, ISBN 954-607-178-1.

⁴ *Знаме* (Букурещ). Год. 1 (1875), бр. 12-18.

⁵ *Знаме* (Букурещ). Год. 1 (1874), бр. 1.

⁶ *Знаме* (Букурещ). Год. 1 (1874), бр.1.

⁷ МИТЕВ, Пламен. Пак там, с. 31-34.

⁸ БОРШУКОВ, Георги. *История на българската журналистика 1844–1877, 1878–1885*. София: Наука и изкуство, 1976, с. 351. ISBN 9545530634.

⁹ За пътуването на Христо Ботев до Одеса вж. у МИТЕВ, Пламен. *Българският...*, с. 208-210.

¹⁰ Текстът е продължение от в. „Независимост“. В: *Знаме* (Букурещ). Год. 1 (1874–1875), бр. 1-7.

¹¹ *Знаме* (Букуреш). Год. 1 (1875), бр. 12-27.

¹² *Знаме* (Букуреш). Год. 1 (1875), бр. 10.

¹³ БОРШУКОВ, Пак там, с. 353.

¹⁴ *Знаме* (Букуреш). Год. 1 (1874–1875), бр. 1-27.

¹⁵ *Знаме* (Букуреш). Год. 1 (1875), бр. 17 и бр. 20.

¹⁶ *Знаме* (Букуреш). Год. 1 (1875), бр. 21-23.

¹⁷ *Знаме* (Букуреш). Год. 1 (1874–1875), бр. 1-27.

¹⁸ *Знаме* (Букуреш). Год. 1 (1874–1875), бр. 2, 4, 5, 12, 14, 15, 17-19, 21-23.

¹⁹ *Знаме* (Букуреш). Год. 1 (1875), бр. 1, 4, 9.

²⁰ *Знаме* (Букуреш). Год. 1 (1875), бр. 16, 23, 27.

²¹ *Знаме* (Букуреш), Год. 1 (1874–1875), бр. 2, 3, 8, 11, 15, 20, 22, 25.

²² СТОЯНОВ, Маньо. *Българска възрожденска книжнина. Аналитичен репертоар на българските книги и периодични издания 1806–1878*. Т. 1–2. София: Наука и изкуство, 1957, с. 459–460; МИТЕВ, Пламен. Пак там, с. 27.

²³ МИТЕВ, Пламен. Пак там, 1998.

²⁴ МИТЕВ, Пламен. Пак там, с. 211-219.

Литература

БОРШУКОВ, Георги. *История на българската журналистика 1844–1877, 1878–1885*. София: Наука и изкуство, 1976. ISBN 9545530634.

Дигитална библиотека на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://www.nationallibrary.bg/www/дигитална-библиотека/> [прегледан 2025-01-16].

Знаме (Букуреш). Год. 1 (1874–1875), бр. 1-27.

МИТЕВ, Пламен. *Българският революционен комитет 1875*. София: ЛИК, 1998. ISBN 954-607-178-1.

Сайт на Националната библиотека. Онлайн ресурс. Достъпен на: <https://www.nationallibrary.bg/www/2024/11/27/2-декември-6-януари-източно-фоайе-150-год/> [прегледан 2025-01-16].

СТОЯНОВ, Маньо. *Българска възрожденска книжнина. Аналитичен репертоар на българските книги и периодични издания 1806–1878*. Т. 1-2. София: Наука и изкуство, 1957-1959.

References

BORSHUKOV, Georgi. *Istoria nabalgarskata zhurnalistika 1844–1877, 1878–1885*. Vtoro dopalнено izdanie. Sofia: Nauka i izkustvo, 1976. ISBN 9545530634.

Digitalna biblioteka na Natsionalnata biblioteka „Sv. sv. Kiril i Metodiy“. Online. Available from: <https://www.nationallibrary.bg/www/дигитална-библиотека/> [viewed 2025-01-16].

Zname (Bukuresht). God. 1 (1874–1875), br. 1-27.

MITEV, Plamen. *Balgarskiyat revolyutsionen komitet 1875*. Sofia: LIK, 1998. ISBN 954-607-178-1.

Sayt na Natsionalnata biblioteka. Online. Available from:

<https://www.nationallibrary.bg/www/2024/11/27/2-декември-6-януари-източно-фоайе-150-год/> [viewed 2025-01-16].

STOYANOV, Manyo. Balgarska vazrozhdenska knizhnina. Analitichen repertoar na balgarskite knigi i periodichni izdania 1806–1878. T. 1-2. Sofia: Nauka i izkustvo, 1957-1959.

One hundred and fifty years since the publication of the first issue of Botev's newspaper "Zname"

Abstract: *The article is dedicated to the one hundred and fiftieth anniversary of the publication of the newspaper "Zname". The history of the periodical is traced and presented. Its thematic content has been examined. A diverse archive array has been applied. In December 2024, the National Library "St. St. Cyril and Methodius" celebrated the anniversary of the publication of the newspaper "Zname" with a documentary exhibition. It is part of the "Bulgarian Periodicals" series.*

Keywords: *Hristo Botev, Newspaper "Zname", archival materials, documentary exhibition.*

VICTORIA RAHILOVA
SAINTS CYRIL AND METHODIUS NATIONAL LIBRARY
88, VASIL LEVSKI BLVD
SOFIA, BULGARIA
E-MAIL: V.RAHILOVA@NATIONALLIBRARY.BG

Библиотека, музика, слово

Емилия Боянова
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „Св. св. Кирил и Методий“

Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София е хранилището на нашия духовен живот. Библиотеката, кръстена на имената на двамата просветители, има съществена роля в съхраняването не само на писмени документи, но и редица звукозаписи, които се явяват съвременни носители на културното наследство, свързани с тяхното дело. Сред тези звукозаписи са и малко познатите **фонокартички**. Тези исторически звукозаписи са част от богатото музикално наследство на България, което Библиотеката съхранява и предоставя на своите читатели и изследователи.

Фонокартичката, като изобретение, датира от 1903 г., но тогава на този продукт се гледа с пренебрежение, тъй като е труден за възпроизвеждане и е склонен да има слаб звук. Изобретението е познато под различни имена: говореща пощенска картичка, музикална пощенска картичка, пощенска картичка със звукозапис, пощенска картичка със звукова картина, говореща карта, пощенска картичка с грамофонен запис, фонограмна картичка, пееща пощенска картичка и т.н. През годините, когато технологията бележи напредък, и фонокартичките търпят промени.

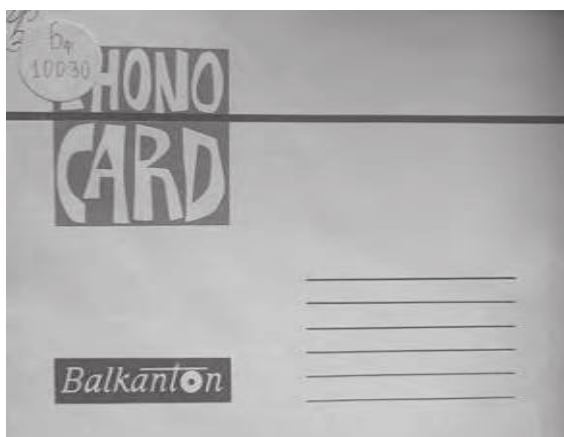
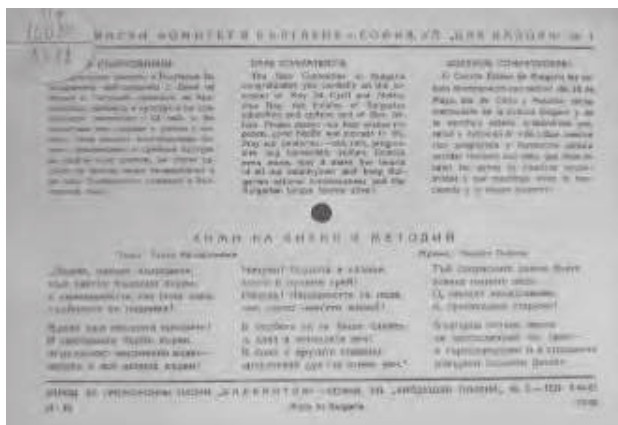
Основната идея на една грамофонна пощенска картичка е да се залепи едностранна миниатюрна грамофонна плоча върху пощенска картичка и да се пробие централен отвор – както през картата, така и през диска. Тъй като за тогавашното производство на грамофонни плочи се използва шеллак – твърд и тежък материал, за фонокартичките започва да се използва целулоид. Целулоидът е лек, прозрачен и лесен за обработка, което го прави идеален за създаване на тези необикновени звукозаписи.

Производството на фонокартички с целулоид е важен етап от историята на звукозаписната индустрия в България. През миналия век „Балкантон“ става основен производител, освен на грамофонни плочи, и на фонокартички. В този период фонокартичките биват разпространявани чрез „Български пощи“. Днес много от тях се съхраняват в Музикалния отдел на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Тези записи не само служат за съхранение на музикалното наследство, но също така са от значение в образователната и просветителска дейност на библиотеката.

Пример за такъв звукозапис е фонокартичка, възхваляваща делото и личността на братята Константин-Кирил и Методий (тогава те не се наричат официално светци!): създателите на първата славянска азбука и писменост, преводачи на богослужебните книги от гръцки на старобългарски език, поставили началото на едно дело, което може да се сравни с едни от най-забележителните събития в общочовешката културна история. В чест на тези просветители, през годините са написани стихове, а когато стихът среща музиката, се ражда химнът на българската просвета – „Върви, народе възродени!“.

Химнът, написан от Стоян Михайловски, с музика на Панайот Пипков, се е утвърдил като символ на благодарност и възхвала на техните усилия. Музиката на Панайот Пипков добавя дълбочина и емоционалност към текста на Стоян Михайловски, като същевременно подчертава величието на тяхното дело и създава едно уникално произведение. Произведение – част от националната идентичност и културното ни наследство, увековечено не само като нотно издание, а и като звукозапис чрез фонокартичка, която Музикалният отдел на НБКМ притежава.

Този необикновен звукозапис е грамофонна плоча, оформена като пощенска картичка, с изображенията на св. св. Кирил и Методий – изработена от картон, покрит със слой от целулоид. Върху целулоида са шамповани модулиращи бразди от които звучи „Върви, народе възродени!“⁴. Фонокартичката е поставена в пощенски плик, който от една страна запазва не особено устойчивия на износване от прах и нараняване слой от целулоид, а от друга подчертава значението на институциите в съхранението и разпространението на културни артефакти.

Снимки: Е. Боянова

Литература:

БОШНАКОВ, Димитър. Един век „Върви, народе възродени!“: Обстоятелствата около създаването на стихотворението на Ст. Михайловски, послужило за основа на химна. В: *Земя*, III, (1992), 83. ISSN 0861-2315.

КАЛАЙДЖИЕВА, Константина. *Материали за историята на Народната библиотека: 1944-1978*. София: Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 2003.

ПИПКОВ, Панайот. Как се ражда химнът на просветата : спомен на композитора Панайот Пипков, записан няколко месеца преди смъртта му през 1942 г. В: *Ново време*, год. 91 (2016), , бр. 1-2 с. 17-20. ISSN 0323-9055.

ПИТЕВ, Христо. Грамофонната плоча и компактдискът. За някои особености на аналоговия и цифровия звукозапис. В: *Музикални хоризонти*, год. XXXVIII, 9 (2004), с. 25-27. ISSN 1310-0076.

Христос от Панагюрище

ТАНЯ ПЪРВАНОВА

На Христо Докузанов

Сладкодумната ми баба Христина, преди имения си ден на Коледа, обичаше да разказва за човека, на когото е кръстена, следната чудна история.

В началото на миналия век баща ѝ, тогава младеж, работел в колбасарницата на Христо срещу днешните Хали. Преди повече от век София била неузнаваема: с малко жители, вместо трамваи се движели каруци и файтони, светели улични фенери и на извора в градинката шопкините прали вълна.

Магазинът винаги бил пълен с клиенти, заради пресните колбаси и добрите цени. Пастетът и кренвиршите се продавали още топли. Собственикът Христо, започнал едва десетгодишен като чирак в него, след години със заем купил колбасарницата. Разширил я, осветил я. Купил ниви и животни близо до София, гледал ги хубаво и от тях правел колбасите, които продавал. Станал доставчик на Двореца, забогатял, но не забравил бедните и болните. Дарявал на болници и домове за сираци. Цял тогавашен милион дарил на „Червения кръст“, откъдето го почели със златен медал. Всяка вечер пускал на ниски цени останалото от деня месо.

В родния си град построил читалище и болница. Грижовен като баща и щедър бил към работниците си. Купил им жилища близо до магазина, за да не идват пеш от околните села. Давал им дрехи и обувка за топло и студено време и те се хранели в магазина. За празници получавали кошници с най-хубавите колбаси. Работниците му го боготворели, наричали го „нашият Христо“. Той се грижел за двамата си братя и сестра си, не отказвал помощ на човек в нужда.

Сутрин Христо ставал в четири часа, обикалял нивите и животните, после пренасял и товарел месо в склада и работилницата като всички работници. Пеша ходел до магазина, въпреки че имал няколко коли. Но, по време на бомбардировките над София, бомба ударила магазина и го заличила, на мястото му останала дълбока яма. След месеци, едва прехвърлил петдесетте, Христо се споминал от мъка. Тогава се родила баба и баща ѝ я кръстил на него, както и други работници кръстили децата си.

Баба винаги се просълзяваше на края на разказа си. Нито ред, нито надпис или малка плоча с името му, нищо не останало да напомня за добрия Христо и делата му. Той останал само в спомените на хората, на които помагал през целия си живот, и в имената на децата им.

Приложение на изкуствения интелект в библиографската дейност и библиотеките

Явор Кирич
УниБИТ, София

Ако някой ме беше попитал преди години какво е библиография, сигурно щях да отвърна нещо неясно, примесено с блед спомен от училище. Днес, след известно навлизане в материята, вече знам, че библиографията е като тайна карта към знанието – подредена, детайлна и понякога доста досадна за съставяне. И тук се появява въпросът: ами ако някой (или нещо) можеше да свърши тежката част вместо нас? Например... един интелигентен, но леко самовлюбен изкуствен интелект?

Точно тук се намесва ИИ – същество от нули и единици, което може да сортира, подрежда, форматира и дори открива липсващи данни със завидна бързина. Можем да си го представим като невидим помощник в библиотеката, който не се уморява, не се разсейва и няма нужда от кафе и обяд. Изкуственият интелект може да прерови хиляди книги за секунди, да генерира библиографски справки и дори да предвиди кои източници ще ни трябват, преди още да сме се досетили. Освен това, той може да идентифицира дублирани записи, да прави автоматично корекции в библиографските формати и да предлага алтернативни източници, ако даден такъв липсва или е трудно достъпен. Това спестява време и елиминира много рутинни грешки, които често се допускат при ръчно съставяне на библиографии. Не на последно място, ИИ може да улесни научните изследователи и студенти, като предлага тематични библиографии и дори помага при анализ на източниците, което го превръща в безценен инструмент за образованието.

Но дали това означава, че библиотекарите и библиографите са застрашен вид? Категорично не! Защото библиотеката не е просто място с книги, тя е място с хора. Да, ИИ може да ни каже къде да намерим определена книга, но няма да ни препоръча онази, която наистина ще ни развълнува. Той може да анализира информация, но няма да води вдъхновяващи разговори с читателите. И със сигурност няма да направи магията, която един библиотекар прави с децата – да ги научи, че книгите са не просто страници, а приключения, чакащи да бъдат преживени. Много хора посещават библиотеките не само, за да заемат книги, но и защото търсят социализация. Те искат да се срещнат с други четящи хора, да обменят мисли, да се включат в литературни клубове или дискусии. Тази атмосфера на споделено знание и култура е незаменима и едва ли някога ще бъде напълно заместена от цифровите технологии. Човешкият контакт и живите разговори, които се водят между стените на библиотеките, носят нещо, което не може да бъде цифровизирано – емоция, вдъхновение и приятелство.

Разбира се, ИИ може да улесни много неща – автоматизиране на каталози, откриване на грешки в библиографските записи, дори превод на описания на

различни езици. Но въпреки целия си цифров чар, той не може да усети тръпката от мириса на стара книга или да предаде ентузиазма на човек, който току-що е открил нов любим автор. ИИ може да бъде страхотен помощник, но не и емоционален събеседник. Затова нека не гледаме на него като на узурпатор, а като на лоялен асистент – този, който ще свърши скучната част от работата, докато хората в библиотеките вършат магията. Така всички ще са доволни – и библиографите, и читателите, и дори... самият изкуствен интелект. Защото, нека си го признаем, той обича да бъде полезен.

Книги и памет в столицата на мъдростта. Документални свидетелства от колекциите на Националната библиотека. [Двуетично издание].

Рецензия

ВЕРА БОНЕВА
УНИБИТ, СОФИЯ

На 22 март / 3 април 1879 г., с пълно единодушие, депутатите на заседаващото в Търново Учредително събрание постановяват *столица на учредяващото се Княжество България да бъде град София*. Решението е продиктувано от геополитически цели, но има своите корени и в историческото развитие на града, в чиито урбанистични предели селищният живот не е прекъсвал от праисторията до наши дни. Макар и да не е сред най-проспериращите градски центрове на българските земи в предосвободенските десетилетия, София пази традициите на административно и военно средище на цяла Румелия от първите векове на османското владичество. Разположена е на комуникативно място сред плътно населена плодородна балканска котловина. И не на последно място – новата столица на младото княжество е един от най-старите и авторитетни митрополитски центрове на православната църква – от ранните векове на християнството, та до наши дни.

Очертаната събитийност дава повод на екип от Националната библиотека „Св. Кирил и Методий“ да създаде *ново представително издание*, посветено на 145 години от обявяването на София за столица на България. Изданието включва девет авторски статии на щатни експерти от културната институция, посветени на ключови топоси на книжовността в София – предимно от столичния ѝ период, но и от преди това. Редакторът, преводачът и авторът на корицата също са служители на Националната библиотека (Яница Радева, Йоанна Маркова, Юлиан Дойчинов). Албумната част, озаглавена „Раждането на модерния град“, е също резултат от работата на служители на библиотеката (Юлия Карадачка, Росица Яначкова, Христина Динева, Евелина Стойнева, Величка Шардина, Красимира Стойнова, Руслан Иванов, Милена Тафрова, Марина Яниславова, Севдийе Али, Невена Граматикова, Магдалена Санадинова, Калина Пъкова, Нели Стойчева - Гълъбова, Стефан Рангелов).

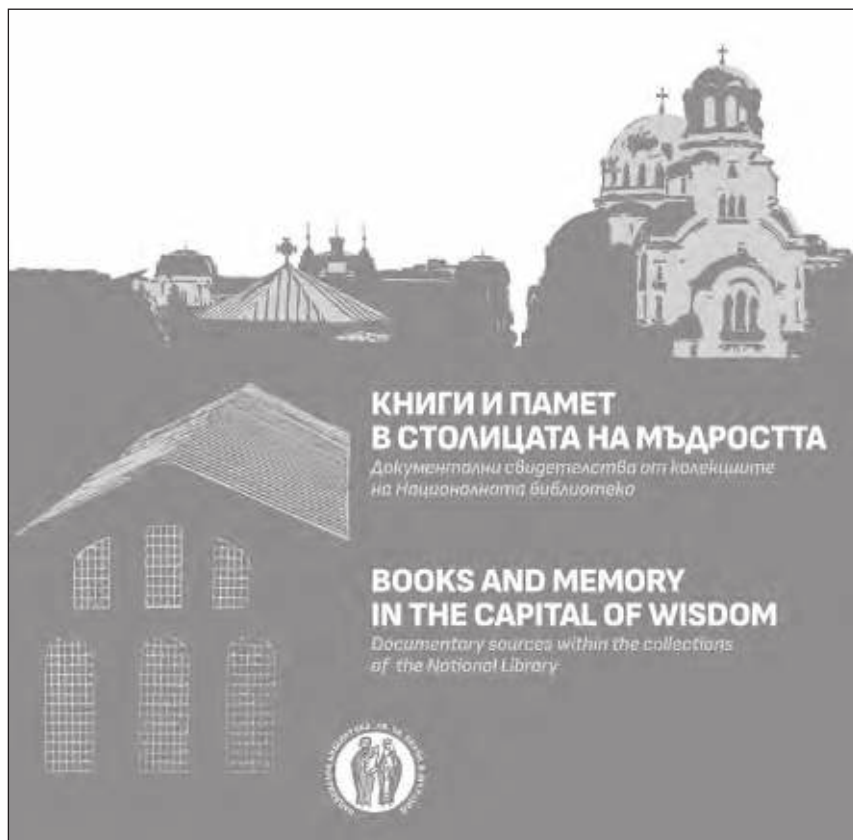
Композиционно книгата се състои от *три части* – уводна статия с автор Красимира Александрова, осем обзорни текста, обединени под общото заглавие „София и местата на духа и книгите“ и албумна част с 14 развити и визуализирани теми от културното и административно всекидневие на столицата. Успоредно с авторските текстове и с откъсите от автентични ръкописи и други архивни записи са подредени значим брой качествени илюстрации, които са извлечени от

хранилищата на Националната библиотека. Самостоятелна роля в книгата изпълняват и уникалните фотографии – старинни и съвременни – също пряко свързани с литературната и книжовна история на София и/или с дейността на библиотеката.

Без претенции за изчерпателност, книгата се докосва до важни моменти от културното битие на града, прикрепени към рутината на книжнината и към възвисяванията на изящната словесност. Очеркът на *Елисавета Мусакова* за някои автори и произведения от Софийската книжовна школа, функционираше през XVI и XVII век в пределите на Софийската Света гора, са безспорни свидетелства, че възрожденският и следосвобожденският възход на литературата в „града на мъдростта“ не стъпват върху празно поле. С оглед историята на книжовността ценни са и детайлите в статията на *Ивета Рашева* за Львов мост – един от емблематичните архитектурни топоси на столицата от 1891 г. до наши дни. Мнозина софийнци знаят, че четирите лъва са символи на духовния подвиг на четирима местни книжари – членове на революционната организация, създадена от Васил Левски, които са обесени на 17 ноември 1877 г. от властите – за назидание и сплашване на българите в гарнизонния град само месец и половина преди влизането на отряда на генерал Гурко в смразения от страх и зимни виелици град.

Трансформациите на два софийски храма – от църква в джамия и обратно, представени от *Невена Граматикова*, са разкрити с присъщата на османистите пунктуалност и безпристрастност. Символът на града „Света София“ още през XV век е превърната в джамия и остава такава до Освобождението, при все че след 1858 г. тя не е използвана системно. Друга емблематична сграда – „Свети Седмочисленици“ – е съградена като представителен религиозен център през първата половина на XVI век и до 1878 г. е една от най-представителните джамии в София – общо 44 или 45 на брой. По османотурски документи са проследени основни моменти от развитието на двата храма, а по модерни архивни материали е показано как през 1903 г. представителната Кара или Имаретджаами е трансформирана в православен храм по планове на архитектите Петко Момчилов и Йордан Миланов.

Пак джамия е и първият дом на Народната библиотека, настанена след създаването ѝ на 5/17 юни 1879 г. като първи по хронология следосвобожденски културен институт в Княжество България. На този сюжет е посветена статията на *Виктория Рахилова*, която проследява първите години от битието на библиотеката, настанена в Буюк джамия – най-старата османска сграда в София, запазена до наши дни. Макар и само за шест години, пребиваването на библиотеката в просторния, но неприспособен за книжовна дейност храм, се оказва градивно с оглед по-сетнешното утвърждаване на националната ни книгохранилница, а за Буюк джамия – съдбовно, с оглед обвързването ѝ с по-късно създадения Народен музей, чийто приемник – Национален археологически институт с музей – и до ден-дневен има за свое седалище представителния дом на вярата, описан от Евлия Челеби като монументален и импозантен.

Темата за сградите, в които се е помещавала Народната библиотека от 80-те години на XIX век до 1953 г., е развита в статията на *Милена Тафрова*, която мотивирано посочва, че дори и когато пространството за работа на специалистите и за опазване на книжовния фонд не е било най-подходящо, директорите и екипът са съумявали да опазят статута и авторитета на националното ни книгохранилище. Освен данни за строителството и архитектурните особености на настоящата сграда на библиотеката, Милена Тафрова очертава присъствието в структурата на съвременната институция на специалните сбирки, фотографските и други художествени материали, припомняйки ни факта, че към момента Националната библиотека съхранява и осигурява достъп на читатели от страната и чужбина до над 8 млн. библиотечни единици – едно несъмнено богатство, което продължава да се обогатява и надгражда.

Като топос на книжовност, памет и културна идентичност е открит и Софийският университет „Св. Климент Охридски“ от *Радослав Спасов*. Освен върху емблематичните здания на университета в сърцето на София – Ректората и университетската библиотека, той разкрива и малко известното извън академичните среди обстоятелство, че университетът е дом и на четири музея, които са пазите-

ли на историческа памет чрез веществени следи от предцивилизационните епохи до... Антарктическите експедиции, приобщици нацията ни към усвояването на т.н. „леден“ континент.

Авторският екип е отделил място и за отвъдбиблиотечни книжовни дейности, без които обаче модерната книга е невъзможна. В статията на *Марина Яниславова* е разказана накратко историята на книжарницата и издателството на Тодор Чипев – един от най-продуктивните и открояващи се фактори в книгоиздаването и книгоразпространението в София през първата половина на миналия век. С подобрани факти са разкрити мащабите на културната дейност на авторитетния издател, като е спомената и ролята му за подкрепа талантите и творческите усилия на редица разпознаваеми поети и писатели – особено в периода между двете световни войни.

Своеобразно продължение на маркирания по-горе сюжет е статията на *Яница Радева* „От златарската чаршия до Националния дворец на културата“, в която са припомнени важни факти от книжовната история на София до 1944 г., посочени са начините, по които се извършва одържавяване на книжарския и издателския сектор в началото на 50-те години на XX век и са очертани най-важните литературни топоси на съвременната столица, сред които средищно място заема Националната библиотека.

„София като вдъхновение“ е уводната статия в книгата с автор *Красимира Александрова*. Макар и поставена в началото, тя представлява своеобразно обобщение на разгърнатата в аналитичната и албумната част тематика, като с основание се поставя акцент върху ролята на Националната библиотека като „символ на духовността, просветата и мъдростта“. В качеството си на дългогодишен директор на най-престижното и значимото ни книгохранилище Красимира Александрова с основание насочва вниманието на аудиторията към следите от историята на София, съхранени в Националната библиотека, до които всеки читател има достъп – физически или дигитален, и които бележат пътешествието на нашия град през последните 145 години от един ориенталски административен и стопански център до динамична и престижна европейска столица.

Сред *албумната част* на книгата се открояват темите за символите и градоустройствените планове на столицата, за благоустрояването на центъра, за прехода от потурите и цървулите към фраковете и балните рокли, от хорото на мегдана до салона за класическа музика. Несъмнена находка на авторите тук е въвличането на художествени творби, изобразяващи сгради или други компоненти от урбанистичния пейзаж. Снимковият материал персонализира наратива в степен, която позволява не само да мислим „столицата на мъдростта“ като ключово седалище на книжовната ни култура, но и да (про)видим в лицата на писатели, книжари, библиотекари, администратори онези творчески проблясъци, които са същинското градиво на литературата, изкуството и на цялостното духовно битие на нацията.

Технически изисквания за публикации в списание „Библиотека“:

Приемаме текстове за печат на български и английски език до 10 страници по БДС (18 000 знака, вкл. интервалите за статии и до 20 страници по БДС (36 000 знака, вкл. интервалите за студии)

- Шрифт – *Times New Roman*; кегел – 12 pt.; разстояние между редовете – 1.
- Заглавие на български и английски език
- Име на автора/авторите на български и английски език
- Месторабота на автора/авторите и пощенски адрес
- Емейл адрес
- Резюме на български и английски език
- Ключови думи (до 5 броя, на български и английски език)
- Бележки под линия в края на материала
- Списък с използвана литература на български и английски език след бележките под линия
- Приложенията, фигурите и таблиците трябва да бъдат представени в текста, на тяхното място в него трябва изрично да бъде посочено (Фиг. 1., табл. 1.) Снимките да се изпращат изпращани в отделни файлове във формат *jpg.300 dpi*.
- В отделен текстов файл да се изпращат анотациите към всяка снимка

Библиографско цитиране

1. За книга (един до пет автори):

ДАНОВА, Сирма. *Какъв ни е Паисий?: християнство и национализъм в културната биография на „История славянобългарска“*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2024, с. 2-8. ISBN 978-619-7433-96-8.

УОНГ, Уолъс, Роджър ПАРКЪР. *Microsoft office 97 for dummies: ръководство за всеки от нас!*. Софтпрес, 1998. ISBN 954-685-043-8.

2. За книга с много автори:

За някои видове информационни ресурси (например енциклопедии), които са разработени от много хора, без някой от тях да има доминираща роля като автор, на първо място се поставя заглавието на ресурса. Авторите не се изреждат.

Европейски консенсус за риносинусити и носна полипоза 2020. Пловдив: Бълг. сдружение по дет. оториноларингология, 2021.

3. За сборник с много автори и един или двама съставители или редактори:

ДЕЧЕВА, Диана, (ред.) *150 години от рождението на Анастас Андреев Стоянов: сборник с материали*. Шумен: Обединена школа по изкуствата „Анастас Стоянов“; Фонд. „Панчо Владигеров“, 2005.

4. За материали от конференции:

Нови материали и технологии в строителството: сборник с доклади от юбилейна научно-практическа конференция, Варна, 8-9 юни 2001. Варна: Варненски свободен унив. Черноризец Храбър, 2001. ISBN 954-715-018-9.

5. За многотомни издания:

СТЕФАНОВ, Петър. *Детска литература*. Т. 1. В. Търново: Абагар, 2024.

6. За нормативни материали:

Закон за здравното осигуряване: сборник нормативни актове. 16. изд. София: Сиби, 2020. ISBN 978-619-226-145-0.

Кодекс на труда. 36. изд. София: Труд и право, 2020. ISBN 978-954-608-275-6.

7. За продължаващи издания (вестници, списания и т.н.):

Земеделско знаме. 1944-. ISSN 0205-0978.

Знаме (София). Год. 1 (1924), бр. 2 (№2).

8. Съставни части на монографични или продължаващи издания:

- съставна част на книга:

ПЕТРОВ, Камен. Соната за момиче, лодка и двама рибари. В: ВЛАДЕВА, Мари-на (състав.). *С море в сърцето*. Бургас: Либра скорп, 2015, с.76-80. ISBN 978-954-471-277-8

- статия от вестник:

ЙОСИФОВ, Михаил, Велислав СТОЯНОВ, Милен КОКОШАРОВ, Мирослав ИВАНОВ, Весилин ВЕСЕЛИНОВ, Стефан КОЖУХАРОВ, Атанас ПОПОВ. „Инфинити“ - едно звуково разнолико лице в безграничността на джаза: интервю с членове на джазгрупата. В: *Литературен вестник*, год. 10, бр. 12 (29 март - 4 април 2000), с. 7. ISSN 1310-9561.

- статия от списание:

МАРИНОВ, В. Г., В. К. СТОЯНОВ, М. МИХОВ, А. СТЕФАНОВ. Влияние на алкохола върху вестибуларния апарат при пътнотранспортни произшествия. В: *Българска медицина*, год. 4 (1996), бр. 5-6, с. 44-45. ISSN 0861-9883.

9. Електронни издания:

- книга

КАРАКАЧАНОВ, Александър. *Актуални въпроси на политологията: културантропологичен подход: учебник*. Онлайн ресурс. София: За буквите - О писменехъ, 2024. Достъпен на: <https://digilib.nationallibrary.bg/books/68504328.pdf> [прегледан 2025-01-24].

- продължаващо издание

Australasian journal of educational technology. Online. vol. 16 (Winter 2000), No 2. Tugun, QLD: ASCILITE, 1985-. ISSN 1449-5554. Достъпен на: <https://ajet....> [прегледан 2018-07-23].

- статия

ЧОБАНОВА, Росица. *Новият стадий на икономическо развитие*. Онлайн ресурс. Икономическа мисъл, кн. 2 (2021), 2022-05-31. ISSN 2815-3189. Достъпен на (от): <https://etj.iki.bas.bg/economic-development-innovation-technological-change-and-growth/2022/05/31/noviyat-stadiy-na-ikonomesko-razvitie> [прегледан 2025-01-31].

Belle de Jour. Online. In: Wikipedia (distributor). Wikimedia foundation. Available from: <https://.....> [viewed 2020-07-13].

- книги на електронен носител:

PLOKHU, Serhii. *Chernobyl. The history of nuclear catastrophe*. [Kindle e-book]. New York: Basic Books, 2018.

10. Архивни материали:

Майсторско свидетелство № 799, издадено от Практическото рибарско училище в гр. Созопол. В: Основен фонд, вх. № 583/6, инв. № I-2040/30, ед. л. Към: Военноморски музей – Варна.

НБКМ — БИА, ф. 35, а. е. 1190, л. 1–18 и а. е. 1191, л. 1–16.